

Kirsi Keränen

Osaamisen tunnistamis- ja tunnustamis- prosessin sujuvoittaminen

Tradenomi

Liiketalouden koulutus

Kevät 2017

KAJAANIN
AMMATTIKORKEAKOULU
UNIVERSITY OF APPLIED SCIENCES

Tiivistelmä

Tekijä(t): Keränen Kirsi

Työn nimi: Osaamisen tunnistamis- ja tunnustamisprosessin sujuvoittaminen

Tutkintonimike: Tradenomi (AMK), liiketalouden koulutus

Asiasanat: osaaminen, osaamisen tunnistaminen ja tunnustaminen, käytettävyys

Kainuun ammattiopistossa on opiskelijoilla ollut mahdollista hakea osaamisen tunnustamista pdf-muotoisella lomakkeella. Digitalisoinnin ja toimintojen sujuvoittamisen myötä oppilaitoksessa ollaan siirtymässä sähköisiin prosesseihin. Oppilaitos antoi toimeksi sujuvoittaa opiskelijoiden osaamisen tunnistamisen ja tunnustamisen hakemisprosessia.

Työn tavoitteena oli kehittää osaamisen tunnustamiseen sähköinen hakemuslomake Kainuun ammattiopistossa käytössä olevaan MultiPrimus opiskelijahallinto-ohjelmaan, sekä sähköisen lomakkeen täyttämisen avuksi lyhyt opastusvideo. Työstä hyötyvät opiskelijoiden lisäksi ryhmänohjaajat, opettajat ja opinto-ohjaajat.

Teoreettisena viitekehyksenä ovat osaamisperusteisuus, osaamisen tunnistaminen ja tunnustaminen sekä käytettävyys. Osaamisperusteisuusosio selvittää, mitä se tarkoittaa tutkinnon perusteissa, miten arviointi tapahtuu ja mitä ovat osaamispisteet. Osaamisen tunnistamista ja tunnustamista käsitellään ammatillisen peruskoulutuksen ja näyttötutkintojen näkökulmasta. Käytettävyyttä on käsitelty opastusvideon kautta.

Kehittämistyö toteutettiin toiminnallisena opinnäytteenä. Tutkimusmenetelminä käytettiin haastatteluja ja havainnointia. Työn empiirinen osuus sisältää raportoinnin kehitystyön vaiheista ja tuloksista. Työn produktiona laadittiin opiskelijan osaamisen tunnustamisen hakemuslomake Wilmaan ja opastusvideo sen täyttämisen tueksi.

Johtopäätöksenä todetaan, että teoreettiset viitekehykset tukivat kehitystyötä. Osaamisen tunnustamisen jatkokehitystoimena on luotava ryhmänohjaajalle, opettajalle ja opinto-ohjaajalle oma lomake muutosten ja päätöksen tekemistä varten Wilmaan. Opastusvideoiden tekemistä tulee hyödyntää myös muissa Wilman toiminnoissa.

Abstract

Author(s): Keränen Kirsi

Title of the Publication: Streamlining the identification and recognition of prior learning

Degree Title: Bachelor of Business Administration, Business Administration

Keywords: Competence-based, identification and recognition of prior learning, usability

At the Kainuu Vocational College, students have been able to apply for recognition of their skills in pdf format. With digitization and streamlining of functions, the institution is moving into electronic processes. The institution gave a task of streamlining the student's process of identification and recognition of prior learning.

The objective of this work was to create an electronic application form for the recognition of prior learning in the MultiPrimus program. Another objective of the work to create a short video for the students' help. The work will be beneficial for the tutors, teachers and guidance counsellors.

The competence-based evaluation, identification and recognition of prior learning, as well as usability were used as the theoretical framework in this work. The development work was executed with a practical approach. In the research, two methods were used, both of which met the purpose of the work. The practical outcome of the thesis was a student's application form of the recognition of prior learning for the student administrative system Wilma and a video to support it.

In conclusion, it can be stated that the theoretical frameworks supported the development work and the results met the client's objectives. The process of recognition of prior learning will continue to the next stage. Creating instructional videos will also be utilized in other Wilma activities.

Sisällys

1	Johdanto	1
2	Ammatillisen koulutuksen osaamisperusteisuus.....	4
2.1	Osaamisperusteisuus tutkinnon perusteissa	5
2.2	Oppimisen ja osaamisen arviointi	6
2.3	Toisen asteen ammatillisen koulutuksen reformin vaikutus osaamisperusteisuuteen	13
3	Osaamisen tunnistaminen ja tunnustaminen	14
3.1	Ammatillinen peruskoulutus.....	14
3.2	Näyttötutkinnot	18
4	Opastusvideon tekeminen.....	21
4.1	Videon sisältö ja muoto	21
4.2	Käytettävyys videon avulla	23
5	Osaamisen tunnustamisen sähköinen lomake ja opastusvideo	25
5.1	Nykytilan kartoittaminen	25
5.2	Kehittämistyön toteutus	28
6	Pohdinta.....	31
	Kirjallisuuslähteet	34
	Sähköiset lähteet	35
	Liitteet	

1 Johdanto

Osaamisperusteisuuden vahvistaminen on yksi ammatillisen tutkintouudistuksen keskeinen asia. Osaamisperusteisuus kuvaa opiskelijoiden osaamista riippumatta koulutuksen järjestämis muodosta tai osaamisen hankkimistavoista. Ammatillinen perustutkinto on osaamiskokonaisuus, joka muodostuu tietyn osaamisen kattavista tutkinnon osista. Tutkinnon osien osaamispisteet (osp) kuvaavat osaamisen laajuutta.

Osaamisperusteisessa oppimisessä ei ole merkittävää se, kuinka kauan opiskelija opiskelee vaan se, mitä hän oppii ja osaa tehdä. Osaamisperusteinen toiminta edistää oppilaitoksen ulkopuolella hankitun osaamisen, etenkin epävirallisen ja arkioppimisen, tunnistamista ja tunnustamista osaksi tutkintoa.

Vuonna 2018 ammatillisen koulutuksen reformin myötä tullaan lisäämään työpaikoilla ja muissa oppimisympäristöissä tapahtuvaa oppimista, sekä hyödyntämään opiskelijan aikaisemmin hankkimaa osaamista. Opiskelijan oikeutta aikaisemmin hankitun osaamisen tunnistamiseen ja tunnustamiseen tullaan vahvistamaan. Tämä ei tarkoita vain ennen koulutusta hankittua osaamista, vaan myös opintojen aikana tulee arvioida osaamista suhteessa tavoitteisiin, ja suhteuttaa oppimisen sisältö puuttuvan osaamisen kartuttamiseen.

Koulutuksen järjestäjällä on lakisääteinen vastuu osaamisen tunnistamisessa. Tällä hetkellä monen opiskelijan opinnot venyvät, kun osaamista ei ole osattu tai haluttu tunnustaa. Opettajien on tunnettava tutkinnon perusteet entistä tarkemmin pystyäkseen tunnustamaan osaamista. Eri toimintoihin on ammatillisessa koulutuksessa tarvetta kehittää sähköisiä asiointipalveluja, jotka helpottavat ja nopeuttavat asiointia.

Koulutuksen järjestäjän on varmistettava, että osaamisen tunnistaminen ja tunnustaminen on selkeästi ohjeistettu. Osaamista on tunnistettava ja tunnustettava riippumatta osaamisen hankkimiskeinosta tai -paikasta. Osaamisen tunnistamisen ja tunnustamisen merkitys opiskelijan yksilöllisten ja joustavien opintopolkujen toteutumisessa on entistä tärkeämpää. Myös opiskelijahallintojärjestelmien tulee vastata näihin uusiin tarpeisiin.

Opinnäytetyön toimeksiantaja on Kainuun ammattiopisto. Kainuun ammattiopisto kuuluu Kajaanin kaupungin omistamaan Kajaanin kaupungin koulutusliikelaitokseen. Kainuun ammattiopisto (KAO) järjestää toiseen asteen ammatillista koulutusta nuorille ja aikuisille

useilla paikkakunnilla. Oppilaitos tarjoaa koulutusta sosiaali- ja terveys-, humanistinen ja kasvatus-, liiketalouden, kulttuuri-, luonnonvara-, matkailu-, ravitsemis- ja talous- sekä tekniikan ja liikenteen aloilla. Opetustarjontaan kuuluvat ammatilliset perustutkinnot, ammattitutkinnot, erikoisammattitutkinnot sekä lyhyt- ja täydennyskoulutukset. Perustutkinnojen opiskelijamäärä on noin 2300 opiskelijaa vuonna 2017.

Opinnäytetyöni tarkoituksena on kehittää osaamisen tunnustamiseen sähköinen hakemuslomake Kainuun ammattiopistossa käytössä olevaan MultiPrimus opiskelijahallinto-ohjelmaan. Multiprimus opiskelijahallinto-ohjelman [www-käyttöliittymän](#) Wilman kautta opiskelija voi hakea osaamisen tunnustamista sähköistä lomaketta käyttäen. Sähköisen osaamisen tunnustamisen lomakkeen tavoitteena on sujuvoittaa opiskelijan osaamisen tunnustamisen prosessia. Sähköisestä lomakkeesta hyötyvät eniten opiskelijat, kun heidän osaamisen tunnustamisen hakeminen tulee olemaan helpompaa kuin nykyisin. Tällä hetkellä oppilaitoksessa on käytössä osaamisen tunnistamis- ja tunnustamiskaavake (pdf-lomake), minkä opiskelija täyttää, tulostaa ja toimittaa opettajalle, ryhmänohjaajalle tai opinto-ohjaajalle.

Opinnäytetyössäni tehdään osaamisen tunnustamisen sähköisen lomakkeen täyttämisen avuksi lyhyt opastusvideo. Opastusvideon linkki lisätään Wilman etusivulle kohtaan Linkit sekä suoraan hakemuslomakkeelle, josta opiskelija voi katsoa lomakkeen täyttämisen opastuksen ennen lomakkeen täyttämistä tai tarvittaessa täyttämisen aikana. Tämä auttaa opiskelijaa selviytymään lomakkeen täyttamisestä.

Työn keskeisimmät käsitteet ovat osaamisperusteisuus, osaamisen tunnistaminen ja tunnustaminen sekä käytettävyys. Teoriaosuudessa käsitellään ensin osaamisperusteisuutta ammatillisessa koulutuksessa. Tämän teoreettisen viitekehyksen avulla selvitetään mitä osaamisperusteisuus tarkoittaa tutkinnon perusteissa, miten arviointi tapahtuu ja mitä ovat osaamispisteet. Toisena teoreettisena viitekehyksenä käytetään osaamisen tunnistamista sekä tunnustamista ammatillisessa koulutuksessa. Sitä käsitellään sekä ammatillisen peruskoulutuksen että näyttötutkintojen näkökulmasta. Kolmantena viitekehyksenä on opastusvideon avulla lomakkeen käytettävyys.

Työni on toiminnallinen opinnäytetyö, jonka empiirinen osuus sisältää lyhyen esittelyn sekä raportoinnin toiminnallisen kehitystyön vaiheista ja tuloksista. Kehitystyössä ensimmäiseksi tutustuin nykyiseen tapaan toimia. Sen perusteella suunnittelin kaikille sopivan

sähköisen lomakkeen osaamisen tunnustamiseen Wilmaan. Lomakkeen toimivuutta testattiin opiskelijaryhmän ja opinto-ohjaajien kanssa. Lomakkeen täyttämisen tueksi tein lyhyen opastusvideon, minkä toimivuus testattiin toisen opiskelijaryhmän kanssa. Kehittämistyön kohteeksi rajasin opiskelijan osaamisen tunnustamisen sähköisen lomakkeen Wilmaan.

2 Ammatillisen koulutuksen osaamisperusteisuus

Suomalaisessa ammatillisessa koulutuksessa ovat työelämälähtöisyys ja osaamisperusteisuus olleet ajankohtaisia jo pidemmän aikaa. 1990-luvun puolessa välissä opetussuunnitelmien perusteisiin tulivat työelämän toimintakokonaisuuksiin perustuvat ammatilliset opintokokonaisuudet ja osaamisena määritellyt tavoitteet ja arviointikriteerit. Sama suuntaus on jatkunut kaikissa uudistetuissa opetussuunnitelmissa sen jälkeen. (Osaamisperusteisuus 2014, 7.)

Osaamisperusteisuuden vahvistaminen on koko ammatillisen tutkintouudistuksen keskeinen asia. Osaamisperusteisuus kuvaa opiskelijoiden osaamista riippumatta koulutuksen järjestämismuodosta tai osaamisen hankkimistavoista. Se tuo osaamisen keskiöön. Perustutkinto on osaamiskokonaisuus, joka muodostuu tietyn osaamisen kattavista tutkinnon osista. Osaamispisteet kuvaavat osaamisen laajuutta. Osaamisen hankkimista tapahtuu oppilaitoksessa opiskelemalla, työpaikalla työssäoppimalla tai muualla oppimisympäristössä oppimalla. (Ammatillisten 2015, 11.)

Ammatillisen koulutuksen työelämälähtöisyyteen ja osaamisperusteisuuteen siirtymiseen oli monia syitä. Työelämä tarvitsee koko ajan osaavaa työvoimaa, ja koulutuksen tulee vastata tähän tarpeeseen. Tämän onnistuminen vaatii molemmilta yhteistä kieltä sen toteuttamiseen. Opiskelijoiden oppimisympäristöt ovat monipuolistuneet, entisten luokkahuoneiden sijaan opiskelijat oppivat yhä enemmän työpaikoilla ja muissa erilaisissa oppimisympäristöissä. Samalla haluttiin ilmaista opiskelijoille ja työelämälle selvästi ja konkreettisesti, mitä opiskelijan tulee osata koulutuksen jälkeen. Tämä aiheutti tarpeen suuntautua opetuskeskeisyydestä oppimiskeskeisyyteen, ja samalla muuttaa arviointi oppimistulosten arviointiin. Opiskelijan aikaisemmin hankitun osaamisen tunnistaminen ja tunnustaminen on noussut merkitykselliseksi asiaksi opiskelijan aikaisempien ja nykyisten opintojen päällekkäisyyksien poistamiseksi. (Osaamisperusteisuus 2014, 7.)

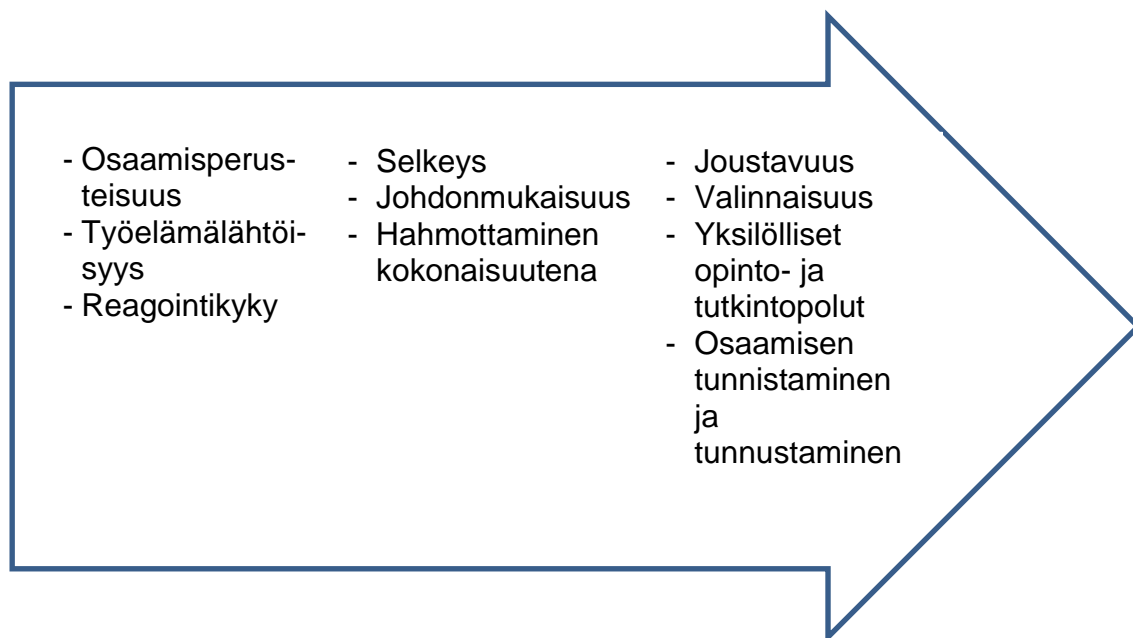
2.1 Osaamisperusteisuus tutkinnon perusteissa

Osaamisperusteisuus toi muutoksia myös tutkintojen perusteisiin, kun siirryttiin tavoitteiden määrittelystä ammattitaitovaatimusten määrittelyyn. Tutkinnon ammattitaitovaatimukset ilmaistaan työelämässä tarvittavina ammattitaitoina ja osaamisena. Tutkinnon perusteissa määritellään oppimistulokset osaamisena (ammattitaitovaatimukset, arvioinnin kohteet ja kriteerit), mitkä ovat perustana opiskelijan oppimiselle, opettamiselle ja arvioinnille. Entisen teoria ja käytäntö -erottelun sijaan siirryttiin osaamiskokonaisuuksiin eli tutkinnon osiin. Tutkinnon osat määritellään työelämän prosessien ja työkokonaisuuksien mukaan. Niiden arviointikriteerit ilmaisevat osaamisen tason kolmiportaisesti. (Osaamisperusteisuus 2014, 7–8.)

Lait ammatillisesta koulutuksesta ja ammatillisten perustutkintojen perusteista uudistuivat 1.8.2015. Näiden uudistuksien yleisenä tavoitteena oli selkeyttää ammatillisesta peruskoulutuksesta ja ammatillisesta aikuiskoulutuksesta annettua lainsäädäntöä. Haluttiin luoda selkeämmät tutkintorakenteet ja tutkinnon perusteet sekä siirtyä kaikessa tutkintoon johtavassa ammatillisessa koulutuksessa osaamisperusteisuuteen. Tutkinnon osiin perustuvassa ammatillisessa tutkinnossa tuli mahdollisuus rakentaa joustavia ja yksilöllisiä polkuja, sekä edistää aikaisemmin hankitun osaamisen tunnistamista ja tunnustamista. (Osaamisperusteisuus 2014, 9.)

Uuden lain myötä opetuksessa ja opiskelussa on siirrytty aikasidonnaisuudesta ja oppiainekeskeisyydestä opiskelija- ja työelämälähtöiseen osaamiskeskeisyyteen. Samalla siirryttiin osaamisen laadun määrittämisessä opintoviikoista (ov) osaamispisteisiin (osp). Osaamisperusteisessa oppimisessä ei ole merkittävää se, kuinka kauan opiskelija opiskelee vaan se, mitä hän oppii ja osaa tehdä. Osaamisperusteinen toiminta edistää oppilaitoksen ulkopuolella hankitun osaamisen, etenkin epävirallisen ja arkioppimisen, tunnistamista ja tunnustamista osaksi tutkintoa. (Vartiainen 2016.)

Kuvassa 1 on tutkintojärjestelmän ja tutkintojen perusteiden kehittämisen suunta. Tutkintojärjestelmässä ja tutkintojen perusteissa korostuu tulevaisuudessa yhä enemmän osaamisperusteisuus, työelämälähtöisyys, reagointi muuttuviin tarpeisiin, joustavuus ja valinnaisuus valita esim. paikallisia tutkinnon osia, yksilöllinen opintopolku osaamisen hankkimiseen sekä aikaisemman hankitun osaamisen tunnistaminen ja tunnustaminen.

Kuva 1. Tutkintojärjestelmän ja tutkintojen perusteiden kehittämisen tahtotila (Ammatillisten 2015, 10)

2.2 Oppimisen ja osaamisen arviointi

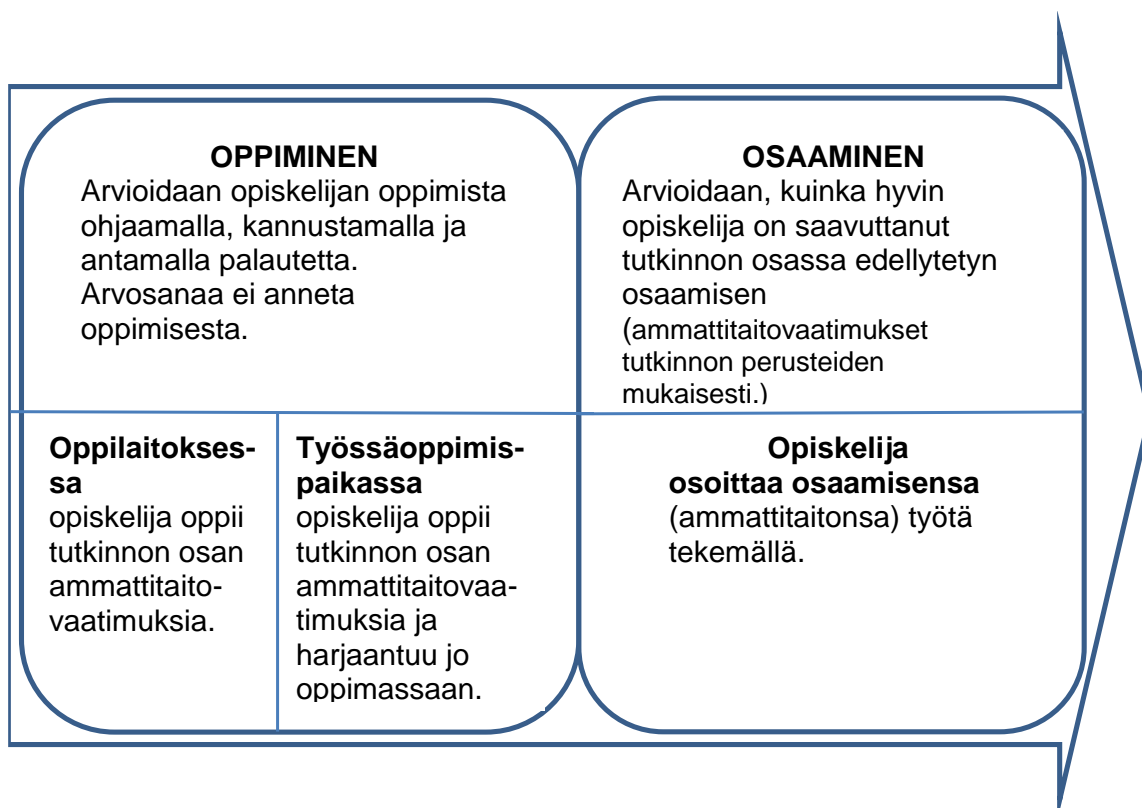
Oppiminen on yksilössä tapahtuva muutos tai muutoksen mahdollisuus, jota tapahtuu kaiken aikaa. Oppiminen tapahtuu, kun annamme kokemukselle merkityksen ja kun tulkitsemme sen raaka-aineita. Formaalisen oppimisen lisäksi opimme luonnollisissa oppimismahdollisuuksissa työssä ja vapaa-ajalla. Oppimista tapahtuu mm. erilaisissa vuorovaikutustilanteissa toisten kanssa, tarkkailemalla omaa toimintaa, analysoimalla virheitä ja opastamalla toisia. (Ruohotie 2000, 9–11.)

Konstruktivistisen oppimiskäsityksen mukaan opetuksen lähtökohtana tulee olla oppijan tapa hahmottaa maailmaa ja sen tulkintaan käytettyjä käsitteitä. Näiden varassa oppija muokkaa opittavan asian sisällöt. Oppijan oppiminen on oman toiminnan tulos, jossa hänen toimintaan vaikuttavat omat näkemykset omasta roolistaan oppimisprosessissa. Oman roolin hahmottamiseen vaikuttaa vahvasti oppijan itsetunto. Konstruktivistinen oppimiskäsitys painottaa tietojen ja taitojen siirtymisen merkitystä eli oppimistilanteessa py-

ritään etsimään yhteyksiä aikaisemmin opitun ja nykytilan välillä. Samalla pyritään keksimään uusia tapoja käsitteellistämään ja jäsentämään jo olemassa olevaa tietoa. (Ruohotie 1998, 79–80.)

Opiskelijan arviointi on määritelty ammatillisen peruskoulutuksen laissa siten, että opiskelijan arvioinnilla ohjataan ja kannustetaan opiskelua, kehitetään opiskelijan valmiuksia itsearviointiin, annetaan tietoa opiskelijan osaamisesta sekä varmistetaan tutkinnon perusteiden ammattitaitovaatimusten ja osaamistavoitteiden saavuttaminen. Opiskelijan oppimista ja osaamista tulee arvioida monipuolisesti ja riittävän usein. Ammatillisessa aikuis-koulutuksessa osaamisen arvioinnilla annetaan tietoa tutkinnon suorittajan osaamisesta ja varmistetaan tutkinnon perusteiden ammattitaitovaatimusten saavuttaminen. (Arvioinnin opas 2015, 6.)

Kuvasta 2 näkyy opiskelijan oppimisen ja osaamisen arvioinnin ero. Oppimisen aikana opiskelija oppii oppilaitoksessa ja työssäoppimispaikalla tutkinnon osan ammattitaitovaatimuksia, joista hänelle annetaan ohjausta, kannustusta ja jatkuvaa palautetta. Oppimisesta ei anneta opiskelijalle arvosanaa. Kun osaamisen arvioinnissa opiskelija on saavuttanut tutkinnon osassa edellytetyn osaamisen, hän osoittaa osaamisensa työtä tekemällä joko ammattiosaamisen näytössä tai tutkintotilaisuudessa. Ammattiosaamisen näytöt ja tutkintotilaisuudet on tarkoitettu toteutettavan aidoissa työelämän tilanteissa työpaikoilla aina, kun se on vain mahdollista. Osaamisen arviointi tehdään tutkinnon osan arviointikriteereiden mukaisesti.

Kuva 2. Oppimisen arviointi oppilaitoksessa ja työssäoppimispaikassa sekä osaamisen arviointi (Arvioinnin opas 2015, 47)

Laissa ammatillisesta peruskoulutuksesta on säädetty **oppimisen arviointi** (L 630/1998, 787/2014, 24 b §). Oppimista arvioidaan antamalla opiskelijalle suullista tai kirjallista palautetta. Opettajan tehtävänä on arvioida opiskelijan oppimista, ja työssäoppimisen aikana myös työpaikkaohjaaja antaa palautetta opiskelijan oppimisen ja osaamisen kehittymisestä. Arvioinnilla autetaan opiskelijaa jäsentämään, hankkimaan, käsittelemään ja arvioimaan opetuksessa saatuja tietoja ja taitoja. Opiskelijan oppimista arvioidaan hänen etenemistä seuraamalla sekä tukemalla ja ohjaamalla opiskelijaa ammattitaitovaatimusten ja osaamistavoitteiden saavuttamiseksi. Oppimisen arvioinnilla kehitetään myös opiskelijan itsearviointia. Arvioinnin perusteella tehdään tarvittavat muutokset opetukseen ja tuetaan opiskelijaa pääsemään osaamistavoitteisiin. (Arvioinnin opas 2015, 39.)

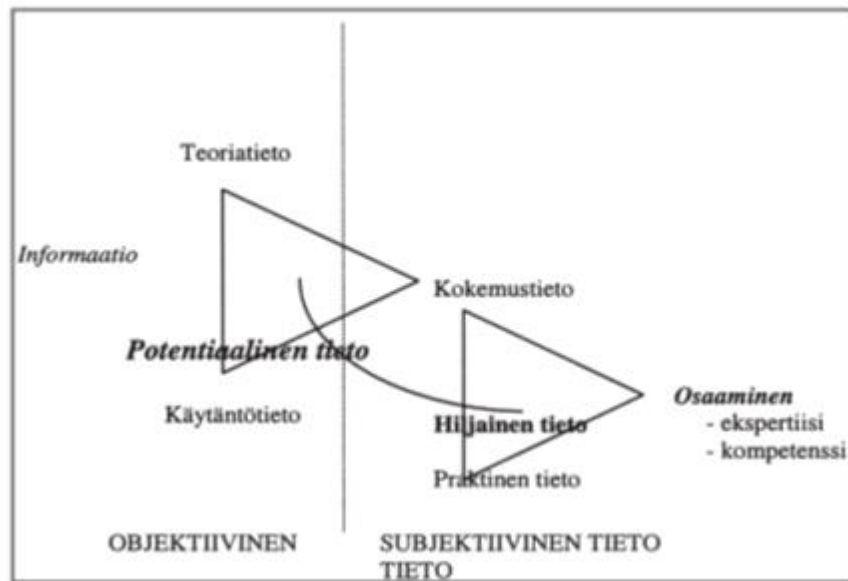
Oppimisen merkittävä tekijä on itsereflektio eli itsearviointi. Sen tarkoituksena on tuoda tietoa omasta sisäisestä psyykkisestä prosessista, mitä ymmärtää tai osaa ja mitä ei ym-

märrä tai ei osaa. Oppimisen voimistaminen ja vahvistaminen sekä voimavarojen vapauttaminen ovat uudistavan oppimisen tavoite ja edellytys. Tämän toteutuminen edellyttää vapautta, tasa-arvoa, kykyä arvioida tosiasioita ja osallistumista kriittiseen arviointiin. Opettajan tai työpaikkaohjaajan keskeisenä tehtävänä oppijan oppimisprosessissa on herättää kysymyksiä miksi ja miten, ja toimia oppijan auttajana tiedonjakamisen sijaan. (Ruohotie 1998, 77–81.)

Arvioinnin oppaan (2015, 39–40) mukaan ”Oppimisen arvioinnin tavoitteena on, että opiskelija tietää, mitä hän osaa ja mitä vielä pitää oppia, jotta päästään perustutkinnon perusteissa määrättyihin ammattitaitovaatimuksiin”. Jotta opiskelija tietää, mitä hänen tulee vielä oppia, on hänelle annettava kannustavaa palautetta oppilaitoksessa ja työssäoppimisen aikana. Palautteella on suuri merkitys opiskelijan motivoinnissa ja innostamisessa. Kun opiskelija on oppinut tutkinnon perusteiden mukaiset ammattitaitovaatimukset ja osaamistavoitteet, hän näyttää osaamisensa tutkinnon perusteiden mukaisesti, ja hänen osaamisensa arvioidaan.

Viitalan (2005, 111) mukaan yksilön osaamisen tärkeä perusta on tieto, vaikka se yksinään ei vielä tuotakaan taitavaa työsuoritusta. Jos tiedon haltija osaa soveltaa tietoa ja on motivoitunut sen mukaiseen toimintaan, tieto on kanavoitunut näkyväksi toiminnaksi. Osaajan ammattitaito koostuu tiedosta, taidosta ja asenteesta. Tiedon laadulla on myös oma merkitys ammattitaidolle.

Kuvassa 3 Poikelan prosessikuvauksen kuvio kertoo, miten informaatio muuntuu tiedon muodostuksen kautta osaamiseksi. Vasen puoli kuvioista kuvaa koulutuksen maailmaa, ja oikea puoli työn ja ammatin maailmaa. Opetuksella ohjataan oppijaa sisäistämään tarvittavan teoria- ja käytäntötiedon oppimisen prosesseissa. Tämän tuloksena on kokemustieto, joka on pysyvää verrattuna muun tyyppiseen tietoon.

Kuva 3. Informaatio, tieto ja osaaminen (Poikela 2003, 81)

Osaamiseen liittyy prosessinomaista päätöksentekoa, toiminnan aikana tapahtuvaa ongelmien ratkaisua ja hiljaisen tiedon lisääntyvää osuutta. Hiljaista tietoa on yksilöillä, työyhteisössä ja koko organisaatiossa. Hiljainen tieto näkyy työn sujuvuutena, ja tämän vuoksi sen mittaaminen on vaikeaa. Arviointi kohdistuu usein toiminnan tulosten mittaamiseen, jolloin oppijat jäävät ilman osaamiseen kohdistuvaa tietoa. Arvioinnin tehtävänä on tuottaa tietoa oppimisesta ja osaamisesta, jonka saavuttamiseksi tietoa käytetään. (Poikela 2003, 92–96.)

Laissa ammatillisesta peruskoulutuksesta on säädetty **osaamisen arviointi**. Opiskelijan osaamista arvioidaan vertaamalla sitä tutkinnon tai koulutuksen perusteissa määriteltyyn osaamiseen. Koulutuksen järjestäjä laatii suunnitelman osaamisen arvioinnin toteuttamisesta ja osaamisen arviointimenetelmistä.

Ammatillisten perustutkintojen perusteissa on määritelty tutkinnon osien ammattitaitovaatimukset, yhteisten tutkinnon osien osa-alueiden osaamistavoitteet sekä arvioinnin kohteet ja arviointikriteerit. Tutkinnon osien ammattitaitovaatimukset ja yhteisten tutkinnon osien osa-alueiden osaamistavoitteet on määritelty oppimistuloksina kuten tietona, taitona, osaamisena tai pätevyytenä. Koulutuksen järjestäjä ei saa muuttaa perustutkinnon perusteissa määriteltyjä ammattitaitovaatimuksia, yhteisten tutkinnon osien osa-alueiden osaamistavoitteita, arvioinnin kohteita ja arviointikriteereitä. Arvioinnin yhtenäistämisen

kannalta on tärkeä, että kaikki tutkinnon suorittajat on arvioitu samojen kriteereiden mukaisesti. (Arvioinnin opas 2015, 43.)

Kun opiskelija on oppinut tutkinnon perusteiden mukaiset ammattitaitovaatimukset ja osaamistavoitteet, hänen osaamisensa voidaan arvioida. Opiskelijan osaamista verrataan tutkinnon perusteissa olevaan osaamiseen. Ammatilliset tutkinnon osat ja niiden ammattitaitovaatimukset on laadittu kattamaan jonkin työkokonaisuuden pienien osien sijaan. Ammattitaitovaatimukset ja osaamistavoitteet kuvaavat, mitä asioita opiskelijan pitäisi osata, ja arviotikriteerit kuvaavat, miten asiat pitäisi osata. (Arvioinnin opas 2015, 46–48.)

Osaamisperusteisuuden vahvistamiseksi on ammatillisten perustutkintojen mitoitusperusteena olleet opintoviikot jäänyt pois 1.8.2015. Opintoviikkojen tilalle ovat tulleet ECVET-suosituksen periaatteiden pohjalta Suomen osaamisperusteisen järjestelmän mukaan määritellyt **osaamispisteet**. ECVET tarkoittaa ammatillisen koulutuksen opintosuoritusten eurooppalaista siirtojärjestelmää, missä keskeistä on osaamisperusteisuus. Osaamispisteet mittaavat tutkinnon osassa vaadittavaa osaamisen laajuutta suhteessa koko perustutkinnon osaamiseen. Ne eivät mittaa opiskeluun käytettyä aikaa, eikä opintoihin edellyttävää työmäärää tai opetuksen määrää. Opiskelijalle osaamispisteet kertyvät tutkinnon osittain, kun tarvittava osaaminen on osoitettu. (Ammatillisten 2015, 15.)

Laki ammatillisesta koulutuksesta määrittelee ammatillisen perustutkinnon laajuudeksi 180 osaamispistettä (osp). Se on vähimmäislaajuus, jolla perustutkinto tulee suoritetuksi. Keskimäärin 60 osaamispistettä vastaa vuoden aikana hankittua osaamista. Osaamispisteet määräytyvät tutkinnon osien osaamisen kattavuuden, vaikeusasteen ja merkittävyyden mukaan.

Ammatillisten perustutkintojen perusteiden toimeenpano ammatillisessa peruskoulutuksessa – oppaan (2015, 15) mukaan ”Kun osaamisen hankkiminen ei perustu aikaan, myös aikaisemmin hankitun osaamisen, etenkin epävirallisen ja arkioppimisen, tunnistaminen ja tunnustaminen vahvistuvat entisestään”.

Koulutuksen järjestäjä päättää, miten opetussuunnitelmaprosessi toteutetaan käytännössä. Sen on kuitenkin varmistettava, että **opetussuunnitelma** on tehty säädösten, määräysten ja tutkinnon perusteiden mukaisesti. Viimeisimmässä opetussuunnitelmatyössä koulutuksen järjestäjän oli varmistettava, että opetussuunnitelmassa ja sen toteuttamistavoissa toteutui osaamisperusteisuus. Laadunvarmistuksen avulla koulutuksen järjestäjän on huolehdittava osaamisperusteisuuden toteutuminen. (Ammatillisten 2015, 53.)

Koulutuksen järjestäjän on varmistettava, että osaamisen tunnistamisen ja tunnustamisen täytyy olla selkeästi ohjeistettu, ja osaamista on tunnistettava ja tunnustettava riippumatta osaamisen hankkimiskeinosta tai -paikasta. Osaamisen tunnistamisen ja tunnustamisen merkitys opiskelijan yksilöllisten ja joustavien opintopolkujen toteutumisessa on entistä tärkeämpää. Myös opiskelijahallintojärjestelmien tulee vastata näihin uusiin tarpeisiin, jotta pystytään suunnittelemaan ja seuraamaan opiskelijan henkilökohtaisen opiskelusuunnitelman (HOPS) toteutuminen. Jokaiselle opiskelijalle tulee olla laadittuna henkilökohtainen opiskelusuunnitelma. (Ammatillisten 2015, 53–54.)

Koulutuksen järjestäjän hyvin toteutettu osaamisen tunnistaminen ja tunnustaminen saattavat olla tulevaisuudessa yksi imago- ja kilpailutekijä. Koulutuksen järjestäjän on syytä kiinnittää huomioita sen hyvään ulkoiseen tiedotukseen (nettisivut) ja sisäiseen henkilöstön ja opiskelijoiden välillä tapahtuvaan ruohonjuuritason tiedon välittymiseen. (Soininen, Niskanen & Lepänjuuri 2010, 122.)

Osaamisperusteisuus on tuonut muutoksia myös **opettajuuteen** ja oppilaitoksen toimintakulttuuriin. Opettajaa tarvitaan ohjaajana, tukijana ja motivoijana kuten ennenkin, mutta opiskelijan osaaminen ja sen saavuttaminen tulee olla opettamisen ja arvioinnin lähtökohdana. Opetustuntien määrä tai sisältö eivät ole tärkeintä, vaan opiskelijan tarvitsema opetus ja ohjaus, mitä hän tarvitsee osaamisen tueksi. Opettajan tehtävänä on varmistaa opiskelijan tarvittavan ammattitaitovaatimusten ja osaamisen saavuttaminen. (Ammatillisten 2015, 49.)

Osaamisperusteisuus on tuonut muutoksia myös **opiskelijan** opiskeluun. Opiskelu on siirtynyt oppituntiopiskelusta tarvittavan osaamisen hankkimiseen ja osaamisen osoittamiseen. Tämä antaa mahdollisuuksia yksilöllisiin ja joustaviin opintopolkuihin. Yksilölliset ja joustavat opintopolut motivoivat, kasvattavat itsenäisyyteen ja vastuullisuuteen sekä auttavat opiskelijaa sisäistämään omaa ammatti-identiteettiään. (Ammatillisten 2015, 49; Osaamisen 2015, 9.)

2.3 Toisen asteen ammatillisen koulutuksen reformin vaikutus osaamisperusteisuu- teen

Opetus- ja kulttuuriministeriön suunnitteleman ammatillisen toisen asteen koulutuksen reformin punaisena lankana on osaamisperusteisuus ja sen vahvistaminen. Esityksessä korostetaan opiskelijoiden mahdollisuutta opiskella yksilöllisten valintojen pohjalta, omien tavoitteiden ja edellytysten mukaan. Valinnaisuudella lisätään koulutuksen tasa-arvoa, toisaalta vähennetään tarpeetonta moninkertaista koulutusta, lyhennetään opiskeluaikoja sekä edesautetaan opintojen läpäisyä ja työllistymistä. (Aaltola & Vanhanen 2016, 13–14.)

Aaltolan (2016, 14) mukaan reformissa halutaan myös lisätä työpaikoilla sekä muissa oppimisympäristöissä tapahtuvaa oppimista, ja hyödyntämään opiskelijan aikaisemmin erilaisissa ympäristöissä hankittua osaamista. Opiskelijalla tulee olla oikeus aikaisemmin hankitun osaamisen tunnistamiseen ja tunnustamiseen. Tämä ei tarkoita vain ennen koulutusta hankittua osaamista, vaan myös opintojen aikana tulee arvioida osaamista suhteessa tavoitteisiin, ja suhteuttaa oppimisen sisältö ja aika puuttuvan osaamisen kartuttamiseen.

Reformin myötä oppimisen suunnittelua ei tulisi aloittaa ennen kuin opiskelijan osaaminen ja lähtökohdat ovat kartoitetut. Oppimisen suunnittelun tulee perustua puuttuvan osaamisen ja oppimisvalmiuksien lisäämiseen. Osaamisen tunnustamisen ja henkilökohtaistamisen myötä työpaikalla tapahtuva oppimisjaksot lyhenevät. Koulutuksen järjestäjällä säilynee lakisääteinen vastuu osaamiseen tunnustamisessa myös jatkossa. Tällä hetkellä monen opiskelijan opinnot venyvät, kun osaamista ei ole osattu tai haluttu tunnustaa. Jotta pystytään osaamista tunnustamaan, on opettajien tunnettava tutkinnon perusteet entistä tarkemmin. Eri toimintoihin on ammatillisessa koulutuksessa tarvetta kehittää sähköisiä asiointipalveluja, jotka helpottavat ja nopeuttavat asiointia. (Aaltola ym. 2016, 57.)

Yhdessä opiskelijan kanssa tulee laatia hänelle yksilöllisiin tavoitteisiin ja valintoihin perustuva henkilökohtainen opiskelusuunnitelma, jota tulee päivittää opiskelun aikana. Uuden esityksen mukaan henkilökohtainen opiskelusuunnitelma tulee laatia tutkinnon osittain, ja sen laatimiseen osallistuu myös työpaikka siellä suoritettavien osien osalta. (Aaltola ym. 2016, 52.)

3 Osaamisen tunnistaminen ja tunnustaminen

Suomessa ammatillisen koulutuksen tavoitteena on lisätä ihmisten ammatillista osaamista, kehittää työelämää ja vastata sen osaamistarpeisiin, edistää työllisyyttä ja yrittäjyyttä sekä tukea elinikäistä oppimista. Ammatillisia tutkintoja ovat perus-, ammatti- ja erikoisammattitutkinnot, joita voi suorittaa ammatillisena perustutkintona, näyttötutkintona tai oppisopimuskoulutuksena. (Ammatillinen 2017.)

3.1 Ammatillinen peruskoulutus

Opetussuunnitelmaperusteinen ammatillinen peruskoulutus on suunnattu opiskelijoille, joilla on takanaan peruskoulun oppimäärä. Ammatillisessa peruskoulutuksessa suoritetaan ammatillisia perustutkintoja. Ammatillinen perustutkinnon tavoitteena on antaa opiskelijalle ammattitaidon saavuttamiseksi tarpeellisia tietoja ja taitoja, tukea elinikäistä oppimista sekä antaa mahdollisuuden jatko-opintoihin. (Ammatillinen 2017.)

Laissa ammatillisesta koulutuksesta (L 630/1998, muutokset 787/2014 ja 29 a §) on säädetty opiskelijan henkilökohtaisesta opiskelusuunnitelmasta seuraavasti:

Koulutuksen järjestäjän tulee laatia yhdessä opiskelijan kanssa opiskelijan yksilöllisiin tavoitteisiin ja valintoihin perustuva henkilökohtainen opiskelusuunnitelma, jota päivitetään opiskelun aikana.

Henkilökohtainen opiskelusuunnitelma, josta käytetään lyhennettä HOPS, laaditaan yhdessä opiskelijan ja opettajan sekä tarvittaessa opinto-ohjaajan ja työpaikkaohjaajan kanssa. HOPS:n tulee olla työkalu opiskelijalle, minkä avulla hän saa tukea opiskelun suunnitteluun ja itseohjautuvuuteen sekä auttaa sitoutumaan ja motivoitumaan opiskeluun koko koulutuksen ajaksi. HOPS on työkalu myös opettajille, minkä avulla seurataan opiskelijan oppimisen edistymistä sekä oppimisen arviointia. (Ammatillisten 2015, 66.)

Henkilökohtainen opiskelusuunnitelma on virallinen asiakirja, josta tulee ilmetä opiskelijan henkilökohtaiset valinnat, osaamisen tavoitteet ja opiskeluvalmius, osaamisen hankkimismenetelmät ja niiden ajoitus, osaamisen tunnistaminen ja tunnustaminen sekä niiden jälkeinen opiskelujen eteneminen, työssäoppiminen, työssäoppimispaikat ja -ajat. Edellä

olevien lisäksi siitä on käytävä ilmi oppimismenetelmät, oppimisen edistyminen, oppimisen arviointi sekä osaamisen arviointi. HOPS pitää päivittää opintojen edetessä. (Ammatillisten 2015, 66.)

Ammatillisen peruskoulutuksen laki ja asetus (L 630/1998, 787/2014, 246/2015) 30 § määrittelee osaamisen tunnistamisen ja tunnustamisen oikeuden seuraavasti:

Opiskelijalla on oikeus saada tutkinnon tai koulutuksen perusteiden ammattitaitovaatimuksia tai osaamistavoitteita vastaava aikaisemmin hankittu osaaminen tunnustetuksi ja tunnustetuksi. Osaamisen tunnustamisella voidaan saada suoritetuksi tutkinnon tai koulutuksen osia kokonaan tai osittain.

Arvioinnin oppaan (2015, 16) mukaan koulutuksen ulkopuolella hankitun osaamisen tunnustaminen on yksi Euroopan komission elinikäisen oppimisen aihealueista. Erityisinä tavoitteina ovat epäviralliseen (nonformaaliseen) koulutukseen osallistuminen ja arkioppiminen (informaalinen). Niissä saavutettu osaaminen ja oppimistulokset tulee tunnistaa ja tunnustaa.

Oppimista tapahtuu monissa eri paikoissa, eri aikoina ja eri tavoin. Arkioppimista tapahtuu työelämässä, harrastuksissa, perheen piirissä sekä eri tiedonvälityksen kautta. Usein arkioppiminen on ”vahingossa tapahtuvaa” oppimista, jota ei ole erikseen suunniteltu oppimistapahtumaksi, mutta arkioppiminen voi olla myös tavoitteellista ja ennalta suunniteltua. Koulutusjärjestelmässä tulee arkioppimisessa hankittu osaaminen saada näkyväksi ja tunnustaa. (Arvioinnin opas 2015, 16.)

Osaamisen tunnustaminen antaa mahdollisuuden joustavaan opintopolkuun. Aikaisemmin hankitun osaamisen pohjalta opiskelijalle tulee suunnitella henkilökohtaiset tutkinnon osien suorittamistavat ja aikataulut. Näin vältetään opintojen päällekkäisyydeltä, pystytään lyhentämään opintoaikaa sekä saadaan tutkinnon suorittaminen tehokkaaksi. (Arvioinnin opas 2015, 16.)

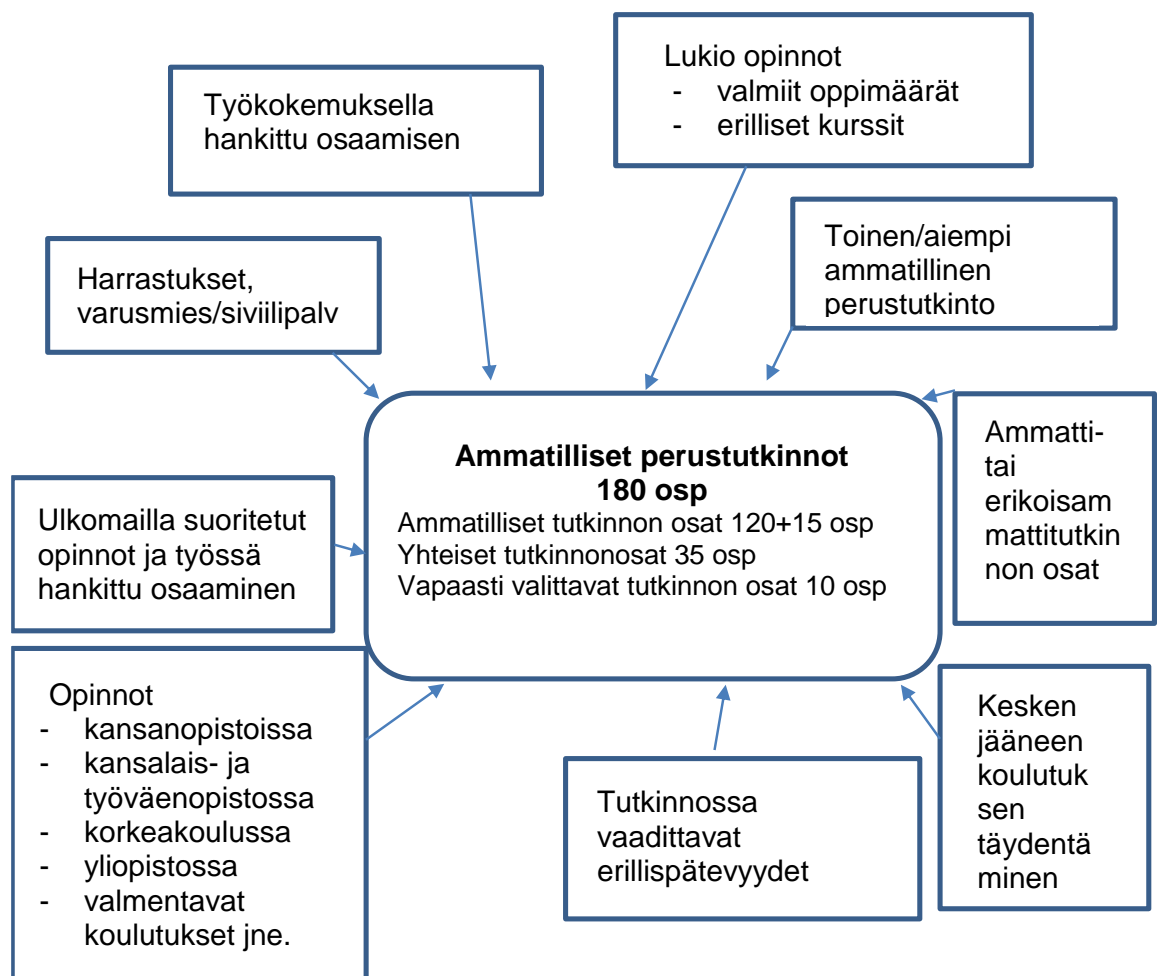
Osaamisen tunnustamisella selvitetään, millaista osaamista opiskelija on hankkinut aikaisemmillä opinnoilla tai tehdyllä työllä. Opiskelijan hankittua osaamista verrataan perustutkinnon tai opetussuunnitelman perusteissa määriteltyihin ammattitaitovaatimuksiin ja osaamistavoitteisiin. Osaamista voidaan tunnistaa opintojen alussa ja opiskelun aikana. (Arvioinnin opas 2015, 16.)

Arvioinnin oppaan (2015, 17) mukaan opintojen aloitusvaiheessa opiskelijan osaamisen tunnistaminen toteutetaan usein lähtötason kartoituksella. Tämän tarkoituksena on selvittää opiskelijan valmiudet suoriutua suoritettavasta perustutkinnosta. Osaamisen tunnistamisen perusteella opettaja voi suunnitella opetuksen ottaen huomioon opiskelijoiden lähtötasot.

Koulutuksen aikana ennen uuden tutkinnon osan aloittamista, onko opiskelijalla mahdollisesti aikaisemmin hankittua osaamista tutkinnon osan sisältämistä ammattitaitovaatimuksista tai osaamistavoitteista. Opettajan tulee selvittää opiskelijalle tutkinnon osan ammattitaitovaatimukset, osaamistavoitteet, arvioinnin kohteet ja arviointikriteerit tarkasti, jotta opiskelija voi arvioida, onko hänellä mahdollisesti aikaisempaa osaamista. Tämän perusteella opiskelija voi hakea osaamisen tunnustamista. (Arvioinnin opas 2015, 17.)

Soinisen (2010, 123) mukaan osaamisen tunnistamiseen käytetään eri menetelmiä, joista tutkinto- ja työtodistukset sekä vastaavat ovat keskeisessä asemassa. Jatkossa osaamisen tunnistamisen ja tunnustamisen menetelmiä on perusteltua kehittää ja monipuolistaa. Käytössä olevia arviointimenetelmiä on syytä arvioida ja soveltaa osaamisen tunnistamisessa uudella otteella.

Osaamisen tunnustamisella opiskelija voi saada suoritettua perustutkinnon tutkinnon osia tai yhteisten tutkinnon osien osa-alueita. Aikaisemmin hankitulla osaamisella voi saada tunnustettua koko tutkinnon osan tai osia tutkinnon osista. Osaamisen tunnustamisella pystytään välttämään opintojen päällekkäisyyttä ja lyhentämään opiskeluaikaa. Muualla hankittua osaamista tai suoritettuja opintoja voivat olla esimerkiksi ammatilliset opinnot, lukio-opinnot, ammattikorkeakoulussa tai yliopistossa suoritettut opinnot, muut koulutukset ja kurssit, ulkomailla suoritettut opinnot, kansan- tai kansalaisopistossa sekä työssä ja harrastustoiminnassa hankittu osaaminen. Kuva 4 osoittaa, mitä tunnustettavaksi haettavat opinnot voivat olla sekä mistä muualta hankittua osaamista voi kertyä ammatillisessa koulutuksessa. (Arvioinnin opas 2015, 18.)

Kuva 4. Mitä tunnustettavaksi haettavat opinnot ja osaaminen voivat ammatillisessa perustutkinnossa olla? (Arvioinnin opas 2015, 20)

Koulutuksen järjestäjä vastaa, että tunnustettu osaaminen vastaa suoritettavan perustutkinnon perusteiden ammattitaitovaatimuksia, osaamistavoitteita ja arviointikriteereitä. Tunnustettavasta osaamisesta täytyy olla riittävä selvitys ja osaamisen tulee olla ajantasaista. Mikäli muualla suoritetuista opinnoista tai muutoin hankitusta koko tutkinnon osan kattavasta osaamisesta tai yhteisten tutkinnon osien osa-alueista ei ole arvosanaa, tulee siitä järjestää arviointi. Siinä arvioidaan osaaminen perustutkinnon ammattitaitovaatimusten tai osaamistavoitteiden ja arviointikriteereiden pohjalta. (Arvioinnin opas 2015, 18.)

Koulutuksen järjestäjän tulee tiedottaa opiskelijoille osaamisen tunnustamisen mahdollisuudesta. Heille tulee kertoa minkälaista aineistoa ja millaisia selvityksiä osaamisen tunnustaminen vaatii, ja keneen he ottavat yhteyttä, sekä milloin osaamisen tunnustamista voidaan hakea, ja miten se tapahtuu. (Arvioinnin opas 2015, 18.)

Koulutuksen järjestäjä vastaa, että osaamisen tunnustamisen selvitys opiskelijan osaamisesta on luotettava ja riittävä osaamisen tunnustamiseen. Osaamisen tunnustamisessa on huomioitava sellaiset tutkinnot ja tutkinnon osat, joiden osoittamisesta on erikseen määrätty muissa lainsäädännöissä. Lisäksi ammatillisen perustutkinnon perusteissa on määritelty, mitkä lukion erilliskurssit vastaavat yhteisiä tutkinnon osien osa-alueita, jos lukion oppiaineen oppimäärää ei ole kokonaan suoritettu tai ei ole lukion päättötodistusta. (Arvioinnin opas 2015, 18.)

Aikaisemmin hankittu osaaminen ja sen tunnustaminen ovat osa opiskelijan arviointia. Sitä koskevat samat säädökset kuin muutakin opiskelijan arviointia. Mikäli osaamisen tunnustamisessa on opiskelijan osaamista verrattava suoritettavan perustutkinnon ammattitaitovaatimuksiin ja osaamistavoitteisiin, tunnustamisesta päättävät kyseisen tutkinnon osan tai yhteisten tutkinnon osien osa-alueiden opettajat. Tätä arviointi tehtävää ei voi delegoida muulle henkilöstölle. (Arvioinnin opas 2015, 19.)

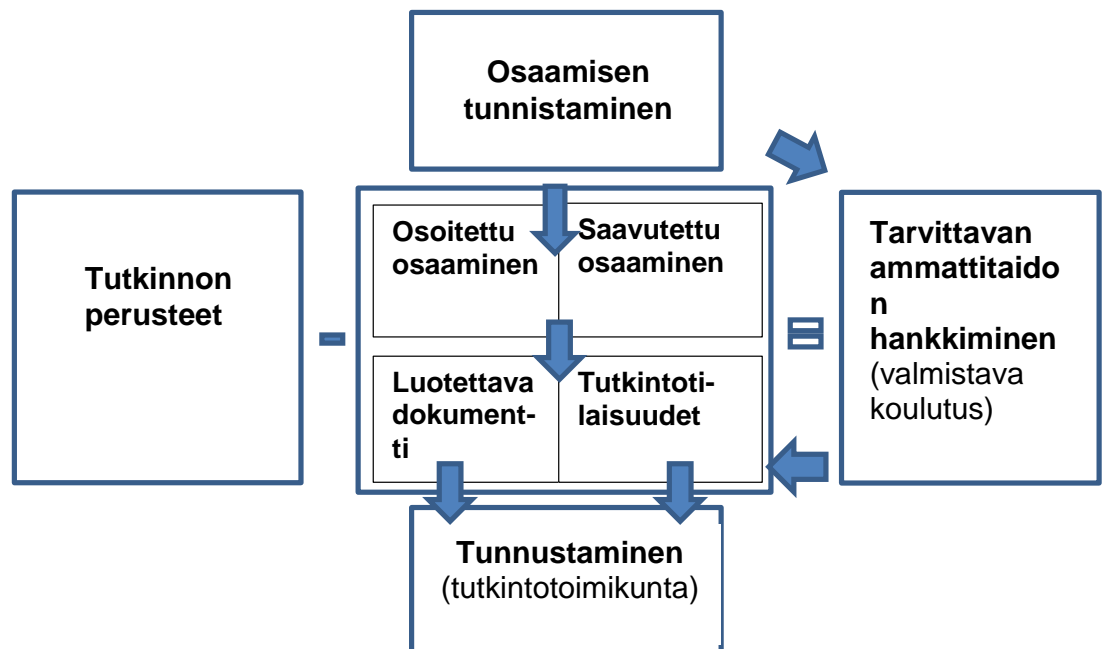
Opiskelijan perustutkinnon tutkinnon osien osaamisen tunnustamisen määrälle ei ole ylärajaa eikä myöskään yleistä aikarajaa, jota ennen hankittua osaamista ei voitaisi tunnustaa. Koulutuksen järjestäjä voi varmistaa osaamisen ajantasaisuuden päättämällään tavalla esimerkiksi haastattelun tai ammattiosaamisen näytön perusteella. Opiskelija voi korottaa osaamisen tunnustamisella saatuja tutkinnon osien tai yhteisten tutkinnon osien osa-alueiden arvosanoja koulutuksen aikana. (Arvioinnin opas 2015, 19.)

3.2 Näyttötutkinnot

Näyttötutkintojärjestelmä on aikuisväestön joustava tapa osoittaa, hankkia ja ylläpitää ammatillista osaamista tai opiskella kenties kokonaan uusi ammatti. Näyttötutkintoina voidaan suorittaa ammatillisia perustutkintoja, ammatti- tai erikoisammattitutkintoja. Nämä kaikki tutkinnot suoritetaan osoittamalla näyttötutkinnon perusteissa määritelty ammattitaito tutkintotilaisuuksissa. (Näyttötutkinto-opas 2016, 11.)

Näyttötutkinto-oppaan 2016 (2016, 28) mukaan ”**Henkilökohtaistaminen** tarkoittaa näyttötutkinnon suorittajan ja näyttötutkintoon valmistavassa koulutuksessa olevan opiskelijan ohjaus-, neuvonta- ja tukitoimien asiakaslähtöistä suunnittelua ja toteutusta.” Näyttötutkinnossa henkilökohtaistaminen on jaettu kolmeen eri vaiheeseen. Ensimmäinen vaihe on näyttötutkintoon ja siihen valmistavaan koulutukseen hakeutuminen, toinen vaihe on tutkinnon suorittaminen ja kolmas vaihe on tarvittavan ammattitaidon hankkiminen. Näiden kolmen eri vaiheen välillä on selkeä yhteys. Henkilökohtaistaminen on kirjattava henkilökohtaistamista koskevaan asiakirjaan, josta vastaa koulutuksen järjestäjä.

Hakeutumisvaiheessa selvitetään, mitä aiemmin hankittua osaamista tutkintoon hakeutujalla on, mistä osaamisesta hänellä on dokumentti osaamisen tunnustamisen pohjaksi. Samalla selvitetään, mitä tutkinnon perusteiden mukaista osaamista hänen on hankittava lisää. Tutkinnon suorittamiseksi laaditaan henkilökohtainen tutkintosuunnitelma siitä, millä tavoin, milloin ja missä tutkintotilaisuudet järjestetään sekä kirjataan tutkintosuorituksien arvioijat. Tarvittavan ammattitaidon hankkimiseksi tehdään suunnitelma tarvittavan ammattitaidon hankkimistavoista. Samalla selvitetään ammattitaidon hankkimisen ajankohdat, jotta saavutetaan tutkinnon perusteiden mukainen kattava osaaminen. (Arvioinnin opas 2015, 89–90.)

Kuva 5. Osaamisen tunnistaminen ja tunnustaminen (Arvioinnin opas 2015, 87)

Arviointi oppaan (2015, 86) mukaan näyttötutkintojärjestelmässä **osaamisen tunnistaminen ja tunnustaminen** tehdään näyttötutkintoon ja siihen valmistavaan koulutukseen hakeutumisen ja tutkinnon suorittamisen henkilökohtaistamisessa. Näyttötutkinnoissa aikaisemmin hankitun osaamisen tunnistaminen ja tunnustaminen ovat osa henkilökohtaistamisprosessia. Koulutuksen järjestäjän tehtävänä on selvittää hakeutuvan henkilön aikaisempi osaaminen. Sen tunnustamiseen käytetään monipuolisesti erilaisia alalle soveltuvia menetelmiä esimerkiksi testejä, haastatteluja ja työnäytteitä. Osaamisen tunnistamisessa selvitetään hakeutuvan henkilön työkokemuksella, koulutuksella, harrastustoiminnalla tai muulla tavalla hankkima osaaminen. Näyttötutkintoon hakeutumisvaiheessa arvioidaan myös henkilön tarvitsema ohjauksen ja erilaisten tukitoimien tarve.

Osaamisen tunnistamisen perusteella arvioidaan, ohjataanko hakeutuja hänen jo saavuttamansa osaamisen perusteella suoraan hänelle soveltuvan tutkinnon, tutkinnon osan tai osien suorittamiseen tai voidaanko hakeutujan esittämien asiakirjojen perusteella osoitettu ja luotettavasti dokumentoitu osaaminen esittää tunnustettavaksi tutkintotoimikunnalle. Näiden lisäksi hakeutuja voidaan ohjata tarvittavan ammattitaidon hankkimiseen esimerkiksi työssä oppimaan tai tutkintoon valmistavaan koulutukseen. (Arvioinnin opas 2015, 86.)

Mikäli tutkinnon suorittajalla on luotettava dokumentti aikaisemmin hankitusta osaamisesta esimerkiksi tutkintotodistus, näyttötutkinnon järjestäjä esittää sen tutkintotoimikunnalle tunnustettavaksi osaksi näyttötutkinnon suorittamista. Mikäli tutkinnon suorittajalla on muita luotettavia selvityksiä aikaisemmin osoitetusta osaamisesta, arvioijat arvioivat niiden vastaavuuden suoritettavan tutkinnon perusteiden tutkinnon osan ammattitaitovaatimuksiin sekä varmistavat ammattitaidon ajantasaisuuden. Tutkinnon suorittaja voidaan ohjata myös soveltuvan tutkinnon suorittamiseen ilman valmistavaa koulutusta, jos hänellä ei ole luotettavaa dokumenttia osaamisesta. (Arvioinnin opas 2015, 87.)

Tutkinnon suorittajan esittämien asiakirjojen perusteella arvioijat arvioivat todetun ammattitaidon vastaavuuden suhteessa suoritettavan tutkinnon ammattitaitovaatimuksiin. Arviointiryhmä selvittää myös aiemman hankitun osaamisen ajantasaisuuden. (Arvioinnin opas 2015, 88.) Tiedot kirjataan henkilökohtaistamisasiakirjaan.

4 Opastusvideon tekeminen

Video on tehokas väline, kun halutaan vaikuttaa katsojaan. Sen elävä kuva ja ääni pureutuvat suoraan katsojan selkäyttimeen ja aivoihin. Videon avulla voidaan opastaa, opettaa, tiedottaa, markkinoida, esitellä ja viihdyttää katsojaa. Sen tekemiseen tulee aina olla jokin syy. Tämän syyn tarkentaminen on hyvä lähtökohta käsikirjoittamiselle. (Aaltonen 2007, 16.)

4.1 Videon sisältö ja muoto

Videon rakenne on lyhyt ja rajattu kokonaisuus, jossa on joko tarina tai juoni. Se rakentuu kolmesta osasta alku, keskikohta ja loppu. Videossa tulee olla kiinnostavimmat asiat alussa ja elämykselliset asiat lopussa, näin saadaan katsojan kiinnostuminen heräämään. Siinä voi olla eri elementtejä kuten haastatteluja, toimintaa ja still-kuvia. (Opetusvideon 2017.)

Aaltosen (2007, 17–18) mukaan ”video-ohjelmalla voi olla kolmentasoisia tavoitteita: tiedollisia, asenteisiin liittyviä ja ihmisten käyttäytymistä koskevia.” Tavoitteita voi olla paljon, mutta kirjoittamisen kannalta on tarpeen rajata päätaavoite tai -tavoitteet, jotka ovat kaikkien tärkeimmät ja oleellisimmat. Tavoitteen lisäksi on tärkeä määritellä kohderyhmä. Se voi olla joko organisaation sisäinen tai ulkoinen ryhmä. Kohderyhmää valittaessa on huomioitava myös sen ikärakenne ja tietämys asiasta. Hyvä video on henkilökohtainen viesti ihmiseltä ihmiselle.

Pituuden videolle määrittelee sen sisältö, muoto, käyttötarkoitus ja tavoitteet. Pituus voi vaihdella muutamasta sekunnista jopa tuntiin. Yritysvideon pituus on tyypillisesti 8-12 minuuttia, ja mainoksien pituus vain muutamia kymmeniä sekuntia. (Aaltonen 2007, 20.) Opastusvideon kesto ei voi olla pitkä, vain 2-3 minuutin pituinen. Se on tietoisuuskäyttäjälle, ja sitä voi tarvittaessa katsoa yhä uudelleen.

Videon sisältö täytyy rajata selkeästi. On mietittävä, mikä on oleellista ja tarpeellista, ja millä varmistetaan keskeisen sisällön perillemeno. Videon sisältöä voidaan kutsua myös ohjelman sanomaksi. Aihe on konkreettinen käsite, josta ohjelma tehdään. Teema kertoo, miltä kannalta aihe on nähty. (Aaltonen 2007, 37.)

Sisällön rajaamista helpottaa aiheen kiteyttäminen yhteen lauseeseen, josta käytetään nimitystä päälause. Siinä kiteytetään koko videon keskeinen sisältö eli pääsanoma. Synopsis on käsikirjoituksen luonnostelma, josta selviävät videon keskeisimmät tapahtumat. (Leino 2003, 86–87.) Siitä saa käsityksen ohjelman lähestymistavasta ja tyylistä. Tyypillisesti siinä kuvataan ohjelman tavoitteet, kohderyhmä, käytötavat, rakenteet sekä lyhyt luonnostelma sisällöstä ja tarinasta. (Aaltonen 2007, 41.) Opastusvideon synopsisin tyyli-
lajiksi sopii realismi (Liite 1).

Opastusvideo on tyypillisesti tietoiskutyyppinen video. Se on lyhyt ja tyypillisesti ei kaupallinen. Videon rakenteeksi sopii käyttää demonstraatorakennetta. Siinä voidaan kuvata laitteen tai ohjelman toiminta, jota kuva ja ääni havainnollistavat. Perusteluja voivat olla käytön helppous ja vaivattomuus. Demonstraatio tyypisissä videoissa tuote tai tuotteen toiminta ovat pääosassa, ja esiintyjästä saattaa näkyä pelkkä käsi tai ääni. (Aaltonen 2007, 186.)

Aaltosen (2007, 123) mukaan selostustekstillä on merkittävä rooli demonstraatiotyyppisessä videossa. Selostusteksti selventää kuvan välittämää informaatiota. Sen tulee kertoa lyhyesti ja tehokkaasti, mistä on kyse. Tosiasiat ovat selostustekstin materiaalia, jota tulee esittää selkeästi ja yksinkertaisesti käyttämällä paljon verbejä. Tekstissä tulee olla tuttuja ja lyhyitä sanoja sekä välttää käyttämästä vieraita ja hankalia ilmaisuja. Teksti kannattaa ensin kirjoittaa, ja karsia sitten kaikki ylimääräiset pois.

Opastusvideolle tulee laatia käsikirjoitus. Käsikirjoitus etenee lomakkeen rakenteen mukaan. Aaltosen (2007, 114, 119) mukaan käsikirjoituksen on oltava selkeä ja konkreettinen. Siinä tulee välittyä videon keskeinen idea ja sisältö. Käsikirjoituksessa on vähän adjektiiveja, mutta paljon verbejä ja substantiiveja. Erityisesti kannattaa kiinnittää huomioita alun tehokkuuteen, ja parasta on mennä suoraan asiaa.

Ruutukaappausvideo on digitaalinen video, jossa kuvataan tietokoneen näytön toimintaa nauhoittamalla. Siihen voidaan liittää ääntä ja lisättyjä tekstejä. Ruutukaappausvideon hyötynä ovat, että sen tekemiseen ei tarvita erillistä kuvaajaa. Videon lopputulos on laadultaan samaa tasoa kuin alkuperäinen esitys, ja se vaatii vähän levytilaa tietokoneelta. Haittapuolena ovat, että esiintyjän ilmeet ja eleet eivät näy videossa, ja kaikki esitettävä materiaali on löydyttävä tietokoneelta. (Opetusvideon 2017.)

4.2 Käytettävyys videon avulla

Käytettävyudessa on kyse siitä, kuinka sujuvasti käyttäjä käyttää tietokoneohjelmaa päästäkseen haluamaansa päämäärään. On siis kyse ihmisen ja tietokoneen vuorovaikutuksesta. Käytettävyiden osa-alueita ovat opittavuus, muistettavuus, tehokkuus ja miellyttävyys. Käyttäjän kokemuspohjalla on myös merkitys käytettävyteen. (Kuutti 2003, 13.)

Käyttäjät eivät enää lue sivuja, vaan silmäilevät niitä. Silmäilemällä käyttäjät haluavat säästää aikaa, tai he eivät ole kiinnostuneita koko sisällöstä. Käyttöohjeiden lukeminen on yhä harvempien käyttäjien toimintamalli. Käyttäjät mieluummin itse selvittävät ohjelmien toimintaperiaatteen. (Krug 2006, 22.)

Käytettävyteen vaikuttavat eri aistin käyttäminen, ärsykekynnys, tarkkavaisuus, muisti, päättely, ongelman ratkaisu ja oppiminen. Oppiminen on hyvin keskeisessä asemassa käytettävyiden kannalta, ja käyttämällä eri aisteja oppimisprosessin aikana oppiminen tapahtuu helpommin. (Kuutti 2003, 42.)

Käytettävyiden arvioinnissa on huomioitava vuorovaikutus käyttäjän kanssa. Sen tulee olla luonnollista ja yksinkertaista. Vuorovaikutustilanteessa tulee käyttää käyttäjän kieltä, minimoida käyttäjän muistia, antaa palaute reaaliajassa, osoittaa poistumistiet ja virheilmoitukset selkeästi ja ymmärrettävästi sekä olla kunnolliset avustustoiminnot. (Kuutti 2003, 42.)

Kuutin (2003, 117) mukaan onnistumisen kannalta on tunnettava käyttäjä mahdollisimman hyvin. Kun käytettävissä on mahdollisimman tarkka kuvaus käyttäjästä ja tämän tavoitteista, onnistutaan paremmin rakentamaan suurinta käyttäjäryhmää palveleva prosessi.

Lomakkeen käytettävyudessa on huomioitava, että tärkeimmät asiat ovat keskeisillä paikoilla ja niitä on korostettu lihavoinnilla tai poikkeavilla värityksillä. Yhteen kuuluvat asiat ovat ryhmitelty lähekkäin tai eroteltuihin osioihin. Napsautusta vaativat kentät ovat selkeästi merkittyinä, ja niitä käyttöä pyritään välttämään mahdollisuuksien mukaan. Lomakkeelle ohjeistetaan vain oleelliset asiat ja nekin mahdollisimman lyhyesti. (Krug 2006, 31,37,47.)

Visuaalisen ulkoasun sommittelussa on huomioitava, että länsimaalainen lukee vasemmalta oikealle ja ylhäältä alas. Tätä kannattaa hyödyntää lomakkeen rakennetta mietittäessä. Jotta lomake on tasapainossa, tulee sen eri puolilla olevia kenttien painoarvojen summa olla suunnilleen sama. Painoarvoihin vaikuttavat kenttien koko, sijainta, väri ja liikesuunta. Suuremman kentän painoarvo on suurempi kuin pienemmän. (Kuutti 2003, 91,97.)

Lomakkeen käytettävyyteen vaikuttavat myös kenttien pakollisuudet. Wilmassa olevien lomakkeiden kenttiin on mahdollista rakentaa pakollisuuksia. Jos pakollinen kenttä on täyttämättä tallennusvaiheessa, ohjelma ei anna tallentaa lomaketta. Tallennusvaiheen ohjetekstillä opastetaan täyttämään pakollinen kenttä.

Protovaiheen testaaminen on tärkeä osa käytettävyyttä. Mahdollisimman varhaisessa vaiheessa havaitut käytettävyysoingelmat ovat helpompia ja taloudellisempia ratkaista kuin valmiissa ohjelmassa. Kuutin (2003, 48) mukaan ”Oingelmien löytymisprosentti nousee arvioijien kasvaessa rajusti aina viiteen arvioijaan asti.”

5 Osaamisen tunnustamisen sähköinen lomake ja opastusvideo

Toimeksiantaja opinnäytetyöhöni on Kainuun ammattiopisto. Kainuun ammattiopisto (KAO) on toisen asteen ammatillista koulutusta järjestävä oppilaitos. KAO:ssa opiskelee nuoria peruskoulusta valmistuneita ja aikuisia opiskelijoita. Koulutus tarjontaan kuuluvat ammatillisten perustutkintojen lisäksi ammattitutkinnot, erikoisammattitutkinnot sekä lyhyt- ja täydennyskoulutukset.

Opinnäytetyöni tarkoitus on kehittää opiskelijan osaamisen tunnustamiseen sähköinen hakemuslomake oppilaitoksen Wilmaan. Sähköisen osaamisen tunnustamisen lomakkeen tavoitteena on sujuvoittaa opiskelijan osaamisen tunnustamisen prosessia. Sähköisestä lomakkeesta hyötyvät eniten opiskelijat, kun heidän osaamisen tunnustamisen hakeminen tulee olemaan helpompaa kuin nykyisin. Tällä hetkellä oppilaitoksessa on käytössä osaamisen tunnustamis- ja tunnustamiskaavake (pdf-lomake), minkä opiskelija täyttää, tulostaa ja toimittaa opettajalle, ryhmänohjaajalle tai opinto-ohjaajalle.

Opinnäytetyössäni tehdään osaamisen tunnustamisen sähköisen lomakkeen täyttämisen avuksi lyhyt opastusvideo. Opastusvideon linkki lisätään Wilman etusivulle kohtaan linkit sekä suoraan hakemuslomakkeelle, josta opiskelija voi katsoa lomakkeen täyttämisen opastuksen ennen lomakkeen täyttämistä tai tarvittaessa täyttämisen aikana. Tämä auttaa opiskelijaa selviytymään lomakkeen täyttamisestä.

5.1 Nykytilan kartoittaminen

Oppimista ei tapahdu ainoastaan oppilaitoksessa opiskelemalla vaan opimme monissa eri paikoissa, eri aikoina ja eri tavoin. Arkioppimista tapahtuu työelämässä, harrastuksissa, perheen piirissä sekä eri tiedonvälityksen kautta. Usein arkioppiminen on ”vahingossa tapahtuvaa” oppimista, jota ei ole erikseen suunniteltu oppimistapahtumaksi.

Kainuun ammattiopistossa **ammatillisessa peruskoulutuksessa** opintojen alussa henkilökohtaistamisen yhteydessä opiskelijan osaaminen ja osaamisen taso arvioidaan sekä selvitetään mahdolliset vahvuudet, ja aiemman hankitun osaamisen tunnustamisen mahdollisuus. Opiskelijalle kerrotaan aiemmin hankitun osaamisen tunnustamisen ja tunnustamisen menettelytavoista. (Kainuun 2017.)

Kainuun ammattiopiston toimintakäsikirjan ohjeen mukaan osaamisen tunnustamista haetaan oppilaitoksen oman pdf-lomakkeen avulla. Opinto-ohjaaja sekä ryhmänohjaaja/ omaohjaaja tiedottavat opiskelijaa osaamisen tunnustamismenettelystä, ja opastavat tarvittaessa hakemuslomakkeen täyttämässä. Lomake tulostetaan täyttämisen jälkeen ja toimitetaan osaamista haettavan tutkinnon osan tai yhteisten tutkinnon osien osa-alueiden opettajalle, ryhmän-, oma- tai opinto-ohjaajalle. Päätös osaamisen tunnustamisesta tulee tehdä ennen tunnustettavaa osaamista koskevan tutkinnon osan alkamista.

Kainuun ammattiopiston toimintakäsikirja opastaa osaamisen tunnustamista seuraavasti:

Osaamisen tunnustaminen on osa opiskelijan arviointia, ja sitä koskevat samat säädökset kuin muutakin opiskelijan arviointia. Mikäli osaamisen tunnustamisessa opiskelijan osaamista on verrattava suoritettavan perustutkinnon ammattitaitovaa- timuksiin ja osaamistavoitteisiin, osaamisen tunnustamisesta päättävät kyseisten tutkinnon osien tai yhteisten tutkinnon osien osa-alueiden opettajat.

Mikäli osaamisen tunnustaminen tehdään tutkinto- tai lukiotodistuksen perusteella, päätöksen osaamisen tunnustamisesta voi tehdä myös opinto-ohjaaja.

Opinto-ohjaajat kirjaavat osaamisen tunnustamiset opiskeluhallinto-ohjelma Multiprimukseen suoraan. Arkistointiohjeen mukaan ryhmänohjaaja/ omaohjaaja säilyttää osaamisen tunnustamislomakkeet 6 kk opiskelijan opintojen päättymisen jälkeen. (Kainuun 2017.)

Kainuun ammattiopiston toimintakäsikirja ohjeistaa seuraavasti:

Näyttötutkintojärjestelmässä osaamisen tunnistaminen ja tunnustaminen toteutetaan näyttötutkintoon ja siihen valmistavaan koulutukseen hakeutumisen ja tutkinnon suorittamisen henkilökohtaistamisessa.

Osaamisen tunnistamisesta ja tunnustamisesta sovitaan tutkintokohtaisesti järjestämissopimuksen liitteenä olevassa järjestämissuunnitelmassa. Tutkintotoimikunnat solmivat sopimukset näyttötutkinnon järjestäjien kanssa joko määräajaksi tai toistaiseksi voimassaoleviksi.

Näyttötutkinnon hakeutumisvaiheessa koulutuksen järjestäjä selvittää hakeutujan aiemmin hankkiman ja osoittaman osaamisen hakeutujan esittämien asiakirjojen ja muiden selvityksien perusteella, ja arvioi yhdessä hakeutujan kanssa hänelle soveltuvan tutkinnon. Osaaminen tunnistetaan monipuolisesti eri menetelmiä käyttäen, ja osoitettu osaaminen kirjataan henkilökohtaistamisasiakirjaan. (Kainuun 2017.)

Tutkinnon suorittajan osaamisen tunnistaminen tehdään Näyttötutkinto-oppaan ohjeiden mukaan. Se dokumentoidaan henkilökohtaistamisasiakirjaan hakeutumisvaiheessa ja tarvittavan ammattitaidon hankkimisen aikana. Dokumentointi tapahtuu henkilökohtaistamiskeskustelun yhteydessä Wilman henkilökohtaistamislomakkeelle sen henkilön toimesta, joka tekee haastattelun. (Kainuun 2017.)

Näyttötutkinnoissa hakeutujan ja tutkinnon suorittajan osaamisen tunnistaminen ja tunnustaminen on ollut kiinteä osa tutkinnon suorittamista, koska opiskelijat ovat aikuisia ja heille on usein kertynyt osaamista aikaisemmista opinnoista, arkioppimisista sekä työkokemuksista. Opinnäytetyössäni kehitettävä osaamisen tunnistamisen ja tunnustamisen lomake on tarpeen ottaa käyttöön myös näyttötutkinnon suorittajille, jotta kaikilla KAO:n opiskelijoilla on tarvittaessa mahdollista hakea osaamisen tunnustamista suoraan Wilman kautta.

Sähköisen osaamisen tunnustamisen lomakkeen tavoitteena on **sujuvoittaa opiskelijan osaamisen tunnustamisen prosessia**. Kun opiskelija itse hakee suoraan osaamisen tunnustamista Wilman lomakkeella, jää nykyisin käytössä oleva pdf- lomake kokonaan pois käytöstä. Opettaja/opinto-ohjaaja pystyy suoraan tarkistamaan, tarvittaessa muuttamaan ja hyväksymään Wilman hakemuksessa olevat tiedot sekä tekemään osaamisen tunnistamisen merkinnät Wilmassa olevaan opiskelijan henkilökohtaiseen opetussuunnitelmaan eli EHOPS:iin. Opettajalta/opinto-ohjaajalta jää erillinen osaamisen tunnustamisen kirjaaminen pois, kun tiedot ovat valmiina Wilmassa. Samalla tiedot saadaan siirtymään suoraan opiskelijan henkilökohtaistamisasiakirjaan.

Wilma on opiskelijoille tuttu ohjelma, sillä sieltä löytyvät opiskelijoiden lukujärjestykset, viestien lähetyismahdollisuudet, suoritukset ja arvioinnit. Kynnys hakea osaamisen tunnustamista madaltuu, kun sähköinen osaamisen tunnustamisen lomake löytyy suoraan Wilmasta. Etenkin nuoremmille opiskelijoille tulee samalla harjoitusta omien asioiden hoitamisesta, kun opettaja/opinto-ohjaaja ei tee kaikkea valmiiksi, vaan toimivat tarvittaessa opiskelijan tukena.

5.2 Kehittämistyön toteutus

Toiminnallisen opinnäytetyön lopullisena tuotoksena on konkreettinen tuotos, jossa yhdistyvät käytännön toteutus ja raportointi tutkimusviestinnän keinoin. Opinnäytetyön tulee olla työelämälähtöinen ja käytännönläheinen. Se tulee toteuttaa tutkimuksellisella asenteella, ja siinä tulee osoittaa alan tietojen ja taitojen hallinta riittävällä tasolla. Toiminnallista opinnäytetyötä tehdessä tulee pitää tarkkaa päiväkirjaa lopullista raporttia varten. Opinnäytetyöraportti on kertomus työn eri vaiheista, haasteista, ratkaisuksista ja valinnoista, joiden kautta työn konkreettinen tuotos saatiin tehtyä. (Vilkkä & Airaksinen 2003, 9–10, 82.)

Opinnäytetyöni on osana Kainuun ammattiopistossa meneillään olevaa NISU – Nivelvaiheiden sujuvoittaminen hanketta. Hankkeen tavoitteena on luoda yksi henkilökohtaistamisprosessin toimintamalli kaikille KAO:n asiakkaille. Henkilökohtaistamisprosessin yhtenä osa-alueena on opiskelijan osaamisen tunnistaminen ja tunnustaminen. Opinnäytetyöni opiskelijan sähköinen lomake osaamisen tunnustamisen hakemiseen Wilmassa on yksi hankkeen tavoitteista.

Kehittämistyön aloitin haastattelemalla sosiaali- ja terveysalan opinto-ohjaajaa. Haastattelun suoritin avoimena yksilöhaastatteluna. Haastattelussa kartoitin opiskelijoiden osaamisen tunnustamisen käytännön toteutuksen prosessia, ja kokemuksia sen onnistumisesta. Kyseisen alan ammatillisen perustutkinnon opiskelijat hakevat aktiivisesti osaamisen tunnustamista aikaisempien opintojen ja työkokemuksella hankitun osaamisen perusteella. Sosiaali- ja terveysalan työkokemuksella osaamisen tunnustamista hakevat opiskelijat täyttävät virallisen lomakkeen lisäksi erillisen osaamisen kartoittamisen lomakkeen. Lomakkeessa opiskelijat arvioivat omaa osaamista nykyisen neljän eri arviointikohteen perusteella.

Haastattelin avoimena yksilöhaastatteluna myös kulttuuri- ja luonnonvara-alan opinto-ohjaajaa. Haastattelussa ilmeni, että osalla kulttuurialan opiskelijaryhmistä on lähes jokaisella opiskelijalla aikaisempia opintoja, joista he hakevat osaamisen tunnustamista. Opintojen alussa opiskelijat hakevat osaamisen tunnustamista suoraan opinto-ohjaajalta, joka tekee tarvittavat merkinnät suoraan opiskelijahallinto-ohjelmaan.

Olen ollut yhteydessä Savonlinnan ammatti- ja aikuisopistoon, jossa sähköinen osaamisen tunnustamisen opiskelijan lomake on suunniteltu valmiiksi, mutta he eivät ole vielä

ottaneet sitä käyttöön. Kahdelta muulta oppilaitokselta en saanut vastausta sähköpostikyselyyni aiheesta.

Haastattelujen jälkeen suunnittelin Visman lomakemallin pohjalta opiskelijan sähköisen osaamisen tunnustamisen hakemuslomakkeen Wilmaan (liite 2). Lomakkeen jaoin kolmeen eri osioon käytettävyyden helpottamiseksi. Ensimmäisessä osiossa on kerrottu osaamisen tunnustamisesta yleensä sekä opiskelijan perustiedot, toisessa osiossa on työkokemuksella tai muualta hankitun osaamisen perusteella täytettävät kentät ja kolmannessa osiossa ovat aiempiin opintoihin liittyvät kentät. Opiskelijan perustiedot tulevat lomakkeelle täytettynä automaattisesti kuten myös hakemuspäivä. Osissa kentistä on ohjetekstejä ja esimerkkejä opiskelijan täyttämisen tueksi. Lomakkeen valmistuttua olen esitellyt sen opinto-ohjaajille. Heiltä sain hyviä kehittämisideoita, joiden pohjalta kehitin sähköistä lomaketta toimivammaksi.

Lomakkeen toimivuutta testasin valmistuvien sosiaali- ja terveystieteiden opiskelijoiden kanssa. Heillä oli jo aikaisempia kokemuksia osaamisen tunnustamisen hakemisesta omien opintojen aikana. Testauksen aikana heillä ei ollut tukena opastusvideota, vaan toimin itse heille opastajana. Opastuksen aikana tein havaintoja siitä, miten he osasivat lomaketta täyttää, ja mitkä asiat vaativat eniten ohjausta. Lopuksi kysyin heidän kokemuksia ja mielipiteitä sähköisestä osaamisen tunnustamisen hakemisesta ja lomakkeesta.

Kuva 6. Opiskelijat testaavat osaamisen tunnustamisen sähköistä hakemusta Wilmassa.

Kaikki testaajat kokivat itse lomakkeen selkeäksi, ja sen täyttämisen helpoksi. Haasteena oli lomakkeen löytyminen Wilmasta. Opiskelijoiden kanssa yhdessä todettiin, että opastusvideo on oltava Wilmassa etusivulla esimerkiksi kohdassa Linkit, josta se löytyy helposti. Tämän lisäksi se voi olla myös itse lomakkeella täyttämisen tukena. Opiskelijat kokivat tarvitsevan tukea opettajalta oikean tutkinnon osan löytymiseen eli mihin tutkinnon

osaan osaaminen tunnustamista tulee hakea. Lopuksi he totesivat paperilomakkeiden olevan hankalia, ja heidän toiveena oli saada sähköiset lomakkeet paperisten tilalle.

Ensimmäisen opiskelijaryhmän testaamisen jälkeen kirjoitin opastusvideon käsikirjoituksen (liite 3). Käsikirjoitus helpotti ja ohjasi opastusvideon tekemistä. Hyvän käsikirjoituksen avulla pystyy tekemään lyhyen muutaman minuutin mittaisen videon, silloin puhe ei rönstyile epäolennaisiin asioihin. Tein ruutukaappaustyypisen opastusvideon Powerpoint ohjelman Mix-toimintoa käyttäen. Opastusvideon linkin lisäsin osaamisen tunnustamisen lomakkeelle ohjetekstiin sekä opiskelijan Wilman etusivulle kohtaan Linkit. Opastusvideon tallensin meidän tiimin omaan Office365 Video-osioon sekä YouTube -videopalveluun yksityisenä videona.

Viimeiseksi testattiin sähköalan opiskelijaryhmän kanssa opastusvideon hyödyntämistä lomakkeen täyttämisen apuna. Ensin opiskelijat katsoivat opastusvideon Wilman etusivulta kohdasta Linkit. Tämän jälkeen kysyin heidän mielipidettä, pystyisivätkö he täyttämään osaamisen tunnustamisen lomakkeen sen perusteella. Videon opastuksen avulla he kokivat pystyvänsä täyttämään osaamisen tunnustamisen lomakkeen. He mielestään opastusvideo oli sopivan mittainen, kaikki eri vaiheet huomioiva ja selkeä. Oikea paikka opastusvideolle on heidänkin mielestään Wilman etusivu.

Kuva 7. Sähköalan opiskelijat katsovat opastusvideota Wilmassa.

6 Pohdinta

Toiminnallinen opinnäytetyö on ollut mielenkiintoinen ja antoisa oppimisprosessi. Sen tekeminen omaan työpaikkaan on tehnyt siitä erittäin mielekkään tehtävän. Se on tukenut omaa oppimistani opiskelijana ja työntekijänä. Tulevaisuudessa työni hyödyttää myös opiskelijoita ja työpaikkaa, kun koko osaamisen tunnistamisen ja tunnustamisen prosessi on kehitetty valmiiksi. Rajasin työni opiskelijan osaamisen tunnustamisen hakemuslomakkeen tekemiseen Wilmaan sekä hakemisen tueksi opiskelijalle tehtyyn opastusvideoon.

Työn tekemisen menetelminä käytin avoimia haastatteluja ja havainnointia. Molemmat tavat auttoivat kehittämistyössä eteenpäin. Ensin haastattelujen avulla selvitin opinto-ohjaajilta, miten osaamisen tunnistamisprosessi etenee tällä hetkellä. Havainnointi- ja haastattelumenetelmiä käytin opiskelijaryhmien lomakkeen ja opastusvideon testausvaiheissa.

Opinnäytetyöni eteni suunnitelman mukaisesti ja sovitussa aikataulussa. Koko kehittämistyön ajan olen pitänyt päiväkirjaa tekemisistäni tehtävistä ja johtopäätöksistä. Sen avulla olen pystynyt kirjoittamaan kaikki toimenpiteet tarkasti ja luotettavasti.

Aiheen valinnan ajankohtaisuus selvisi minulle lopullisesti työtä tehdessä. Työssäni käsitelin osaamisperusteisuuden keskeisestä roolia ammatillisessa koulutuksessa. Osaamisperusteisessa oppimisessa ei ole merkittävää se, kuinka kauan opiskelija opiskelee vaan se, mitä hän oppii ja osaa tehdä. Edellisen opetussuunnitelmauudistuksen yhteydessä muutettiin opintoviikot osaamispisteiksi ja samalla siirryttiin opetuksessa ja opiskelussa aikasidonnaisuudesta ja oppiainekeskeisyydestä opiskelija- ja työelämälähtöiseen osaamiskeskeisyyteen. Osaamisperusteinen toiminta edistää oppilaitoksen ulkopuolella hankitun osaamisen, etenkin epävirallisen ja arkioppimisen, tunnistamista ja tunnustamista osaksi tutkintoa.

Aiheen ajankohtaisuutta vahvistaa myös tuleva ammatillisen koulutuksen reformi. Sen myötä tullaan lisäämään työpaikoilla ja muissa oppimisympäristöissä tapahtuvaa oppimista, sekä hyödyntämään opiskelijan aikaisemmin hankittua osaamista. Opiskelijan oikeutta aikaisemmin hankitun osaamisen tunnistamiseen ja tunnustamiseen tullaan vahvistamaan.

Koulutuksen järjestäjällä on lakisääteinen vastuu osaamisen tunnustamisessa. Aikaisempien opintojen ja muualta hankitun osaamisen hyödyntäminen on ollut mahdollista tälläkin

hetkellä. Työni tarkoituksena oli sujuvoittaa tätä nykyistä käytäntöä hyödyntämällä käytössä olevaa opiskelijahallinto-ohjelmaa Primus/Wilmaa, ja suunnitella opiskelijan sähköinen osaamisen tunnustamisen hakemuslomake sinne nykyisen paperisen lomakkeen sijaan.

Tällä hetkellä monen opiskelijan opinnot venyvät, kun osaamista ei ole osattu tai haluttu tunnustaa. Tämä vaatii uudenlaista ajattelua myös opettajille ja opettajuudelta. Opettajaa tarvitaan ohjaajana, tukijana ja motivoijana kuten ennenkin, mutta opiskelijan osaaminen ja sen saavuttaminen tulee olla opettamisen ja arvioinnin lähtökohtana. Opetustuntien määrä tai sisältö eivät ole tärkeintä, vaan opiskelijan tarvitsema opetus ja ohjaus, mitä hän tarvitsee osaamisen tueksi. Opiskelijat tarvitset opettajan tukea ja ohjausta myös osaamisen tunnustamiseen ja tunnustamiseen. Opettajan on kerrottava osaamisen tunnustamisen mahdollisuudesta koulutuksen ja uuden tutkinnon osan alussa. Kun opiskelija hakee osaamisen tunnustamista Wilman kautta, opettajan tulee ohjata ja opastaa mihin tutkinnon osaan tai jaksoon sitä kannattaa hakea.

Osaamisen tunnustamiseen ja tunnustamiseen liittyvät lait ja asetukset ovat olleet teoriapohjana konkreettiselle tuotokselle eli opiskelijan osaamisen tunnustamisen sähköiselle hakemuslomakkeelle. Hakemuksen perusteella ryhmänohjaaja, opettaja tai opinto-ohjaaja tekee päätöksen opiskelijan osaamisen tunnustamisesta suoraan Wilmaan. Päätöksen tekemisen pohjana hakemuksessa on oltava tarvittavat tiedot.

Kaikki testauksessa mukana olleet opiskelijat olivat erittäin tyytyväisiä osaamisen tunnustamisen sähköiseen hakemuslomakkeeseen. He kokivat hakemuslomakkeen selkeäksi ja riittäväksi. Lomakkeella olevat ohjeet auttoivat heitä sen täyttämässä. Opiskelijoiden mielestä kaikki paperiset lomakkeet tulee nopeasti muuttaa sähköisiksi. He kokivat paperiset lomakkeet hankaliksi, ja niiden todettiin usein olevan hukassa tai väärässä paikassa.

Opinto-ohjaajat testasivat myös sähköisen osaamisen tunnustamisen hakemuksen. He kokivat lomakkeen toimivan hyvin jo ihan opintojen alussa, kun opiskelija on aloittamassa opinnot. Opettajan tulee kertoa opiskelijalle henkilökohtaistamisen yhteydessä osaamisen tunnustamisen hakemismahdollisuudesta Wilmassa. Jonka jälkeen opiskelija hakee osaamisen tunnustamista aikaisempien opintojen, työkokemuksen tai muualta hankitun osaamisen perusteella. Päättävä ryhmänohjaaja, opettaja tai opinto-ohjaaja tarkistaa hakemuksen jälkeen opiskelijan dokumentit, ja tekee tarvittavat muutokset sekä päätökset

Wilmaan. Opiskelija näkee tunnustetut tutkinnon osat, tutkinnon osan osat tai jaksot suoraan omasta eHOPS:sta Wilmasta.

Testauksen yhteydessä tuli selväksi, että opastusvideon on löydettävä opiskelijalle suoraan Wilman etusivulta. Ilman opettajan opastusta tai opastusvideota ei opiskelija löydä sähköistä osaamisen tunnustamisen hakemusta Wilmasta. Lisäsin opastusvideon myös osaamisen tunnustamisen hakemuslomakkeen ohjetekstiin täyttämisen tueksi.

Opiskelijan osaamisen tunnustamisen tueksi tehdyn opastusvideon teoriapohjana oli muuten muassa Jouko Aaltosen käsikirjoittajan käsikirja. Sen pohjalta sain eväitä opastusvideon synopsikseen eli videon sisällön tiivistelmään sekä käsikirjoituksen kirjoittamiseen. Ilman hyvää käsikirjoitusta ei videon tekemisestä olisi tullut 3 min mittaista tiivistä opastusvideota.

Toisen testauksen yhteydessä opiskelijat katsoivat opastusvideon. He kokivat sen riittävän hakemuksen täyttämisen tueksi, kunhan he ennalta tietävät mihin tutkinnon osaan tai jaksoon heidän tulee osaamisen tunnustamista hakea. Tähän he kokivat tarvitsevänsä opettajan opastusta.

Opastusvideon tekeminen oli minulle ensimmäinen kerta. Powerpoint ohjelman Mix-toiminnolla itse videon tekeminen ei ollut vaikeaa. Diakohtainen hyvä käsikirjoitus oli siinä suurena apuna. Jos diassa tuli virhe, ei tarvinnut koko videota tehdä uusiksi, vain kyseinen dia. Ongelmaksi minulle tuli heikko videon kuvan ja äänen laatu. Tein videon kotona omalla kannettavalla tietokoneella. Kuvan laadun olisi auttanut suurempi näytön koko. Jatkossa videot kannattaa tehdä työpaikalla tallenneluokassa.

Sähköinen hakemusprosessi osaamisen tunnustamisen hakemiseen on tehty opiskelijoiden osalta valmiiksi. Se voidaan ottaa heti käyttöön, kun prosessin kehittäminen opiskelijan hakemuksesta eteenpäin on kehitetty valmiiksi. Jatkokehityksessä on luotava ryhmän-ohjaajalle, opettajalle tai opinto-ohjaajalle oma lomake muutosten ja päätöksen tekemistä varten. Tämän lisäksi opettajalla on oltava mahdollisuus tehdä opiskelijan puolesta osaamisen tunnustaminen Wilmassa, jos opiskelija ei sitä jostain syystä pysty itse tekemään. Lomakkeen täyttämisen tueksi on tehtävä heille myös oma opastusvideo, mikä liitetään opettajan Wilman etusivulle kohtaan Linkit.

Kirjallisuuslähteet

- Aaltonen, J. 2007. Käsikirjoittajan työkalut. Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden seura.
- Kuutti, V. 2003. Käytettävyys, suunnittelu ja arviointi. Helsinki: Talentum Media Oy.
- Krug, S. 2006. Älä pakota minua ajattelemaan! Helsinki: Readme.fi.
- Leino, T. 2003. Sanoista eläviä kuvia. Helsinki: Kustannusosakeyhtiö Otava.
- Ruohotie, P. 1998. Oppimalla osaamiseen ja menestykseen. Helsinki: Oy Edita Ab.
- Ruohotie, P. 2000. Oppiminen ja ammatillinen kasvu. Juva: WS BookWell Oy.
- Vilkka, H & Airaksinen, T. 2003. Toiminnallinen opinnäytetyö. Helsinki: Kustannusosakeyhtiö Tammi.

Sähköiset lähteet

Aaltola, M. & Vanhanen, R. 2016. Ehdotus koulutussopimuksen käyttöönotosta ammatillisessa koulutuksessa. Viitattu 6.2.2017. <http://www.minedu.fi/export/sites/default/OPM/Julkaisut/2016/liitteet/okm8.pdf>

Ammatillinen peruskoulutus. Opetushallituksen tiedote. Viitattu 25.2.2017. http://www.oph.fi/koulutus_ja_tutkinnot/ammattikoulutus/amatilliset_perustutkinnot

Ammatillisten perustutkintojen perusteiden toimeenpano ammatillisessa peruskoulutuksessa. 2015. Opetushallituksen julkaisuja 2015:10. Viitattu 7.2.2017. http://www.oph.fi/download/168861_ammattillisten_perustutkintojen_perusteiden_toimeenpano_amatillisessa_perusk.pdf

Arvioinnin opas. 2015. Opetushallituksen julkaisuja 2015:2. Viitattu 8.2.2017. http://www.oph.fi/download/168848_arvioinnin_opas_2015.pdf

Kainuun ammattiopiston toimintakäsikirjan toimintaohjeet. 2017. Viitattu 6.3.2017. <https://portal.kao.fi/toimintakasikirja/Toimintaohjeet2/TO%204-01%20Osaamisen%20tunnistaminen%20ja%20tunnustaminen.aspx>

Laki ammatillisesta peruskoulutuksesta. 2014. Viitattu 9.2.2017. <http://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/1998/19980630#L1>

Näyttötutkinto opas. 2016. Opetushallituksen julkaisuja 2016:3. Viitattu 19.2.2017. http://www.oph.fi/download/177568_nayttotutkinto_opas_2016.pdf

Osaamisen hankkiminen työpaikalla ammatillisessa perustutkinnossa. 2015. Opetushallituksen julkaisuja 2015:6. Viitattu 15.2.2017. http://www.oph.fi/download/167955_osaamisen_hankkiminen_tyopaikalla_amatillisessa_peruskoulutuksessa.pdf

Osaamisperusteisuus todeksi – askelmerkkejä koulutuksen järjestäjille. 2014. Opetushallituksen julkaisuja 2014:8. Viitattu 6.2.2017. http://www.oph.fi/download/159910_osaamisperusteisuus_todeksi_askelmerkkeja_koulutuksen_jarjestajille.pdf

Opetusvideon suunnittelu ja sisällöntuotanto sekä ruutukaappausvideot. 2017. Jyväskylän yliopiston informaatioteknologian tiedekunta. Viitattu 28.2.2017. <http://apro.mit.jyu.fi/ope/luennot/luento3/#TOC16>

Poikela, E. 2003. Yliopistopedagogiikkaa kehittämässä - kokeiluja ja kokemuksia. Tampere University Press. Viitattu 27.2.2017. https://tampub.uta.fi/bitstream/handle/10024/68270/opetusty%C3%B6_tieto_ja_oppimisymp%C3%A4rist%C3%B6n%C3%A4_2003.pdf?sequence=1

Soininen, L., Niskanen, A & Lepänjuuri, A. 2010. Tohditko tunnistaa? Jyväskylän ammatikorkeakoulun julkaisuja –sarja. Viitattu 8.3.2017. http://www.oph.fi/download/124333_Tohditko_tunnistaa.pdf

Vartiainen, P. 2016. Osaamisperusteisuus työpaikalla tapahtuvaan oppimiseen. Vantaan ammattiopisto Varia. Viitattu 7.2.2017. [https://www.varia.fi/files/otto_opas_opettajalle_verkkoon\(1\).pdf](https://www.varia.fi/files/otto_opas_opettajalle_verkkoon(1).pdf)

Viitala, R. 2005. Johda osaamista. Viitattu 26.2.2017. https://www.researchgate.net/profile/Riitta_Viitala/publication/275097041_Johda_osaamista_Osaamisen_johtamisen_teorista_kaytantoon/links/57ffc8d508aec3e477eac58c.pdf

Liitteet

Kainuun ammattiopiston Wilman osaamisen tunnustamisen sähköisen hakemuslomakkeen opastusvideon synopsis

1. Opastusvideon tavoite
 - Kertoa opiskelijalle osaamisen tunnustamisen mahdollisuudesta
 - Motivoi opiskelijaa hakemaan osaamisen tunnustamista
 - Opettaa opiskelijaa täyttämään hakemuslomake
2. Kohderyhmä
 - Opiskelijat (huoltaja)
 - Opettajat
 - Opinto-ohjaajat
3. Käyttötavat
 - Tutustua osaamisen tunnustamisen hakemiseen
 - Opettajan tiedottamisen apuna
 - Opiskelijan lomakkeen täyttämisen tukena
4. Rakenne
 - Tietoiskutyypinen
 - Demonstraatorakenne
 - Ruutukaappausvideo
 - Selostusteksti
5. Esityspaikka
 - Opiskelijan Wilmassa etusivulla kohdassa Linkit linkki videoon
 - Osaamisen tunnustamisen lomakkeen esittelytekstissä linkki videoon

Kuvakaappaus opiskelijan osaamisen tunnustamisen lomakkeesta Wilmasta

Perustiedot

Tällä lomakkeella voit tehdä anomuksen osaamisen tunnustamisesta tai muokata omaa anomustasi niin kauan kunnes opettaja on sen käsitellyt. Voit kirjata aiemmista opinnoista saamasi arvosanan, oppilaitoksen, todistuksen nimen ja suorituspäivän. Jos anot osaamisen tunnustamista työkokemuksen tai muualta hankitun osaamisen perusteella, voit kirjata myös siihen liittyviä tietoja. Opastusvideon linkki <http://bit.ly/2oSPyfe>

Nimi ja ryhmä	Syntymäikä:	Ryhmänohjaaja:	Omaohjaaja:
Esimerkki EssiKajMTE17 KajMTE17	14.12.1999	Testi Opet	Testi Ope Kirsi

Tutkinto:
Maatalousalan perustutkinto

Tutkinnon osa
Maaseutuyrittäminen

*Hakupäivä
21.4.2017

Työkokemus tai muualta hankittu osaaminen

Työpaikan nimi Kesto

Kirjoita, millaisia työtehtäviä teit?

Työtehtävät

Kirjoita, millaista osaamista sinä olet hankkinut?

Osaaminen

Aiemmat opinnot

Tutkinto Aiemman opinnon nimi (mikäli koulutusta ei löydy tutkinto -kentästä)

Oppilaitos Aiemman opinnon valmistuspäivä Aiemman suorituksen arvosana

Jos haet osaamisen tunnustamista tutkinto- tai osatutkintotodistuksella.

Tutkinnon osan virallinen nimi ja laajuus

Lisätietoja aiemmista opinnoista

Tallenna tiedot Peruuta

Kainuun ammattiopiston Wilman osaamisen tunnustamisen sähköisen lomakkeen opastusvideon käsikirjoitus

1. Aloitus

Tämä opastusvideo on sinulle avuksi, kun haet osaamisen tunnustamista Wilman eHOPS:in kautta. Osaamisen tunnustamista voit hakea esimerkiksi työkokemuksen, aikaisemman koulutuksen, harrastuksen tai muualta hankitun osaamisen perusteella. Keskustele ensin oman ryhmänohjaajan, omaohjaajan, opettajan tai opinto-ohjaajan kanssa asiasta. Kysy, mihin tutkinnon osaan sinun kannattaa osaamisen tunnustamista hakea.

2. Wilmaan ja eHOPS:iin kirjautuminen

Kirjaudu omilla tunnuksilla KAO:n Wilmaan. Etsi sinisestä palkista eHOPS. Jos se ei näy ylhäällä, klikkaa kohdasta menu, etsi eHOPS sieltä ja klikkaa siitä. Avautuu sinun opetussuunnitelma.

3. Tutkinnon osan tai jakson valitseminen

Keskusteltuasi opettajasi kanssa osaamisestasi, etsi opetussuunnitelmasta kyseinen tutkinnon osa tai jakso, johon osaamisen tunnustamista haetaan. Klikkaa tutkinnon osaa tai jaksoa. Valitse etusivu kohdasta, näytä opetussuunnitelmassa. Ammatillisiin tutkinnon osiin tulee näkyviin ammattitaitovaatimukset ja arviointikohteet, joita opiskelijan tulee osata kyseisessä tutkinnon osassa. Muissa tutkinnon osissa ei näitä tietoja välttämättä ole. Voit verrata omaa osaamista ammattitaitovaatimuksiin ja hyödyntää niitä hakemuksen täyttämisessä.

4. Lomake

Avaa lomake oikeasta yläkulmasta kohdasta lomakkeet. Lomakkeen nimi on Uusi osaamisen tunnustaminen: Osaamisen tunnustaminen anomus, opiskelija. Lomakkeen alussa on ohjeita osaamisen tunnustamisen hakemisesta ja lisäksi sinun perustiedot.

a. Jos haet osaamisen tunnustamista työkokemuksen tai muualta hankittu osaamisen perusteella, täytä tämän osion kaikki kentät. Kenttien lopussa on ohjeita kysymysmerkillä varustetussa sinisissä pallukoissa. Löydät niistä esimerkkejä, mitä kenttiin tulee kirjoittaa.

b. Jos haet osaamisen tunnustamista aiempien opintojen perusteella, täytä Aiemmat opinnot osion kentät.

5. eHOPS:in näkymä

Kun olet täyttänyt tarvittavat kentät, tallenna lomake. Sinun eHOPS:iin tulee kyseiseen tutkinnon osaan tai jaksoon kynän kuva. Voit muuttaa lomaketta siihen asti, kun ryhmänohjaaja on sen käsitellyt.

Kun sinun osaamisen tunnustaminen on käsitelty, eHOPS:ssa tutkinnon osa tai kurssi näkyy harmaana. Viemällä kursorin kentän päälle, näet paljonko hakemaasi osaamisen tunnustamista on hyväksytty.